

Beeldende Kunst in de Openbare Ruimte, gemeente Noordwijk

Meer dan de som der delen

Inhoud

	Voorwoord	3
1	Inleiding	6
2	Terugblik	12
3	Programmalijn 1 - Permanente kunst in de gemeente Noordwijk	16
4	Programmalijn 2 - Biënnale	42
5	Planning en begroting 2022 - 2025	53
6	Conclusie en aanbeveling	62
	 Bijlage 1: Overzicht huidige collectie Noordwijk	 67
	Bijlage 2: Bronvermelding	68
	Bijlage 3: Onderzoek ontsluiting BKOR - voorbeelden elders in het land	69
	 Colofon	 89

Voorwoord

"Laat de cultuur in Noordwijk floreren!"

Cultuur kom je overal in onze dorpskernen tegen. Het heeft te maken met onze rijke geschiedenis. Onze tradities. Ons erfgoed. Van het Bloemencorso van de Bollenstreek tot de Oude Jeroenskerk. Ik ben er erg trots op.

Naast behoud van al het moois wat ons aangereikt is uit het verleden staan we voor de uitdaging om nieuwe, professionele, hedendaagse kunst toe te voegen aan onze cultuur. Onze uitdaging is om nieuwe kunst toe te voegen. Kunst met een internationale uitstraling.

Dat is best een flinke uitdaging. Kunst is namelijk veel meer dan het plaatsen van zo maar een beeld op een plein, in een park of in een wijk. Past het bij ons? Zien we er iets in dat ons aanspreekt? Draagt het iets bij aan onze cultuur? De antwoorden op deze vragen vinden is op zich al een prachtige ontdekkingstocht.

We willen de komende jaren met oude en nieuwe kunst het eigen karakter van onze dorpskernen onderstrepen, maar deze ook op een goede manier samenbrengen als één gemeente. Een innovatieve gemeente met een open blik op de wereld. En een gemeente die zich verbonden weet in gedeelde waarden.

Laten we eerlijk zijn. Niet alleen wij hebben baat bij een florerende cultuur. Met onze oude en nieuwe kunst kunnen we de gemeente Noordwijk verder ontwikkelen als culturele bestemming. Net als de mooie bollenelden tulpen, narcissen en hyacinten trekt dat natuurlijk bezoekers.

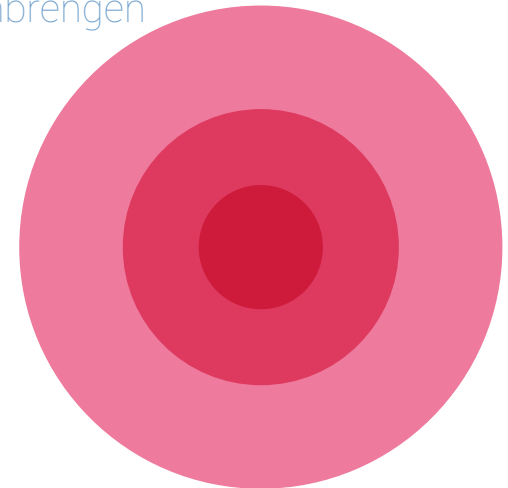
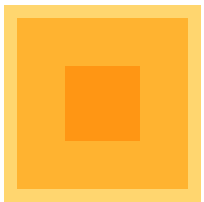
Een florerende cultuur - Daar mogen we wat mij betreft onze kennis, kunde en ondernemerschap voor inzetten. Een biennale zal een goed voorbeeld zijn wat kunst kan doen en hoe we de culturele rijkdom van de gemeente nog beter kunnen etaleren.

Ik kijk er erg naar uit.

Namens het college van burgemeester en wethouders,

Roberto ter Hark,
Wethouder Kunst & Cultuur

We willen de komende jaren met oude en nieuwe kunst het eigen karakter van onze dorpskernen onderstrepen, maar deze ook op een goede manier samenbrengen als één gemeente.

1

Inleiding

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

1.1 Introductie

Beeldende kunst in de openbare ruimte kan verschillende functies hebben of rollen vervullen. Een opvallend kunstwerk zoals bijvoorbeeld 'De Hurkende man' (Lelystad) van Antony Gormley heeft voor velen inmiddels een iconische waarde en vormt een landmark. Kunstenaars kunnen ook betrokken worden in processen van stedelijke ontwikkeling en met interventies een bijdrage leveren in een proces van denken. Kunst in het publieke leven is een manier waarmee een gemeente haar identiteit kan laten zien. Zowel bij processen van transitie en verstedelijking kan kunst een grote rol spelen in het markeren, bijzonder maken en van extra betekenis voorzien van de openbare ruimte. Kunstwerken zijn verhalenvertellers: gemeenten, wijken, landschappen hebben nieuwe verhalen nodig, waarin zowel terug als vooruit kan worden gekeken.

1.2 Kernvraag en aanleiding

BMC is door de gemeente Noordwijk benaderd om een plan te schrijven voor het uitvoeringsprogramma 'Cultuurbeleving in de buitenruimte' als onderdeel van het cultuurbeleid Sterren voor Cultuur - bouwstenen cultuurbeleid 2018 - 2021. Het cultuurbeleid is mede geïnspireerd op de Omgevingsvisie voor Noordwijk 2030, waarin Noordwijk zich positioneert als topkwaliteit kustplaats en ook als aantrekkelijke woon- en leefomgeving voor de eigen inwoners met als 'groene draad' duurzaamheid. De gemeente van Noordwijk vraagt om beleid ten aanzien van de huidige collectie beelden in de openbare ruimte en een plan voor het toevoegen van nieuwe kunst.

Ook in de nieuwe cultuurnota 'Cultuur in de Kern- 2022 - 2025' wordt opnieuw verwezen naar kunst in de buitenruimte met de wens om deze ambitie alsnog te verwezenlijken. De opdracht die aan BMC is geformuleerd luidt: ontwikkel een meerjarenplan voor beeldende kunst in de openbare ruimte van Noordwijk met de nadruk op het toevoegen van nieuwe, professionele, hedendaagse kunst met een internationale uitstraling.

1.3 Aanpak

In het najaar van 2020 is BMC begonnen met een reeks verkennende gesprekken om zicht te krijgen op ambities en wensen voor beeldende kunst in de openbare ruimte voor de komende jaren.

Ambassadeurs

In eerste instantie hanteerden we daarvoor een lijst met namen die is aangeleverd door de beleidsmedewerkers Kunst & Cultuur. Vanuit de eerste serie gesprekken kwamen we al snel in contact met een breder netwerk binnen de gemeente van mensen met ideeën voor een langere termijnvisie voor Beeldende Kunst in de Openbare Ruimte (BKOR).

Vanuit een brede ervaring en geworteld in het Noordwijkse hebben deze mensen vanuit eigen expertise hun inzichten en ook hun trots gedeeld, zoals bijvoorbeeld het initiatief van de ondernemersvereniging die stoeptegels in de winkelstraat van Noordwijk Binnen heeft verwerkt.

Door een relatief lange onderbreking als gevolg van COVID-19, waarin er geen fysieke ontmoetingen plaatsvonden, hebben we de gesprekken pas in september 2021 weer kunnen oppakken.

Kerngroep aan de keukentafel

De oriënterende veldgesprekken in 2020 kregen een vervolg in een (tijdelijke) kerngroep Kunst in de buitenruimte van september 2021. Deze kerngroep bestond uit een vertegenwoordiging van kunstenaars, beleidsmakers, creatieve en andere betrokkenen uit de verschillende dorpskernen De Zilk, Noordwijk aan Zee, Noordwijk Binnen en Noordwijkerhout. De kerngroep dacht actief mee over de toevoeging van nieuwe kunst voor beeldende kunst in de openbare ruimte en kwam met concrete voorbeelden en ideeën. Samen met hen heeft BMC nagedacht over een vergezicht voor beeldende kunst in de openbare ruimte, gekeken naar de huidige collectie en nagedacht over mogelijke inhoudelijke verbindingen en routes in de gemeente Noordwijk.

Deze tijdelijke kerngroep heeft - zonder eigenbelang - haar visie en input geleverd voor een programma van eisen en ze heeft suggesties gedaan voor mogelijke kunstenaars of kunstvormen. Daarnaast is er uitgebreid tijd genomen om ons door het landschap en de kernen heen te leiden, zijn we uitgenodigd bij een voorstelling in de Oude Jeroenskerk en vonden er gesprekken plaats bij mensen thuis op anderhalve meter afstand.

BMC vult dit aan met ervaringen en adviezen vanuit de eigen praktijk. Specifiek voor de wijze van ontsluiting zijn er in het najaar 2020 gesprekken gevoerd met organisaties elders in het land, die bij wijze van geslaagd voorbeeld worden uitgelicht. Hierin is aandacht voor verschillende opties om BKOR te presenteren.

1.4 Resultaat

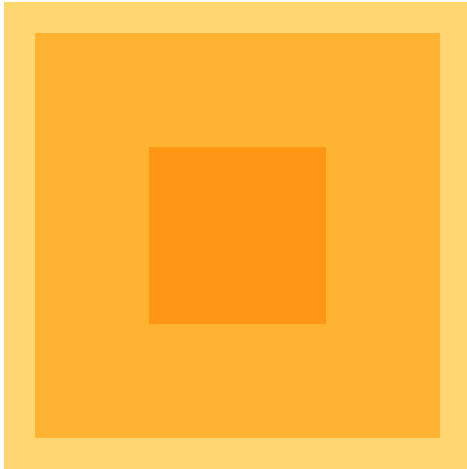
Het resultaat van bovenstaande stappen heeft geresulteerd in een masterplan, bestaande uit 2 programmalijnen.

- Programmalijn 1 - Permanente kunst
- Programmalijn 2 - De biënnale

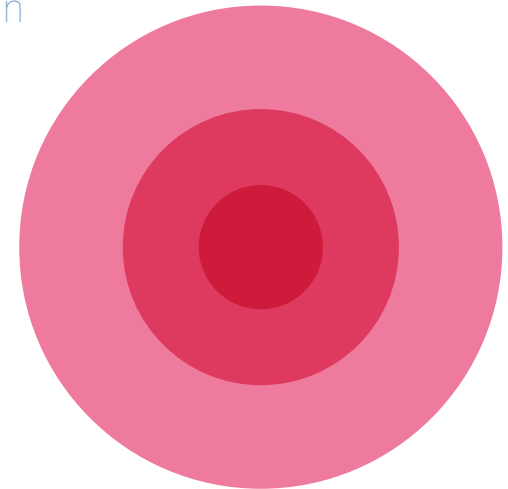
Programmalijn 1, permanente kunst, beschrijft hoe de gemeente kan toewerken naar een gedragen beleid voor de komende jaren. Het beschrijft de voorwaarden voor implementatie als het gaat om het onderhoud van bestaande kunstwerken, het opstellen van kaders en criteria, vormen van ontsluiting van informatie over de kunstwerken en wat de financiële, procedurele kaders kunnen zijn.

Programmalijn 2, de Biënnale beschrijft een specifiek voorstel vanuit de kerngroep voor het toevoegen van nieuwe kunst aan de openbare ruimte.

Ter afsluiting is er een financiële paragraaf toegevoegd voor programmalijn 1 en 2. En worden er aanbevelingen gegeven.

Kunstwerken zijn verhalenvertellers:
gemeenten, wijken, landschappen
hebben nieuwe verhalen nodig,
waarin zowel terug als vooruit kan
worden gekeken.

2 Terugblik

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

Zowel de voormalige gemeente Noordwijk als de gemeente Noordwijkerhout hebben de afgelopen decennia geen actief beleid gevoerd ten aanzien van beeldende kunst in de openbare ruimte. Er is geen actief kunstbeleid geweest met bijvoorbeeld een kunstcommissie of een actief aankoopbeleid. Ook ontbrak het aan budget en richtlijnen voor het aankopen van nieuw werk door de gemeente Noordwijk.

De Notitie Beeldende Kunst 2015 - 2018 uit de voormalige gemeente Noordwijk gaat wel in op het beheer, het zichtbaar maken van de collectie en het aankopen van nieuw werk. Het budget voorzag destijds niet in incidentele kosten van het herplaatsen of opslaan van kunstwerken. Een aankoop vond plaats volgens de volgende twee criteria: de artistieke inhoudelijke kwaliteit moest goed zijn en het kunstwerk moest een band hebben met de gemeente. In die tijd adviseerde de conservator van Museum Noordwijk bij toetsing van deze criteria. De gemeente stond in die periode ook positief tegenover particuliere initiatieven, zoals het realiseren van een culturele broedplaats voor kunst en cultuur (Coalitiekopers 2014 - 2018) met de gedachte dat dit mogelijk zou leiden tot het plaatsen van nieuwe kunstwerken. Er zijn in die tijd ook keuzes gemaakt om een aantal dingen niet te doen, zoals:

- het categoriseren van de kwantitatieve en kwalitatieve waarde van het gemeentelijke kunstbezit en het verkopen of afstoten van minder waardevolle kunst;

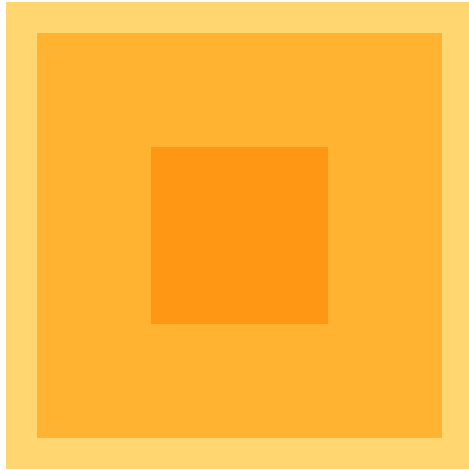

- het invoeren van de percentageregeling voor BKOR;
- het installeren van een kunstcommissie. Gezien het beperkte budget voor nieuwe aankopen en de beperkte rol van de gemeente op het gebied van BKOR is destijds besloten om geen commissie te formeren.

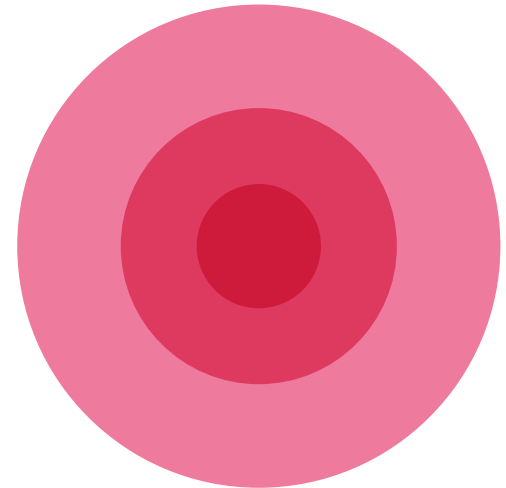
2.1 De Fusie

Sinds 1 januari 2019 bestaat Noordwijk uit vier kernen, elk met een eigen karakter: Noordwijk aan Zee, Noordwijk Binnen, Noordwijkerhout en De Zilk. De huidige identiteit van gemeente Noordwijk heeft zich door de eeuwen heen gevormd. De dorpen worden omringd door een combinatie van verschillende, bijzondere landschappen. De combinatie van bloembollenteelt, natuur, zee, strand, duinen en landgoederen maken de gemeente Noordwijk onderscheidend. De landschappelijke waarden, met een nog steeds zichtbare geologische structuur, zijn uniek. Enkele grote landgoederen zoals Offem, Calorama, Goohorst, Leeuwenhorst en Dyckenburch behoren tot de rijke cultuurhistorie van Noordwijk.

Met het gezicht naar de toekomst zet de gemeente Noordwijk in op innovatie en vernieuwing, de kuuroordstatus en algehele aandacht voor verduurzaming van bijvoorbeeld de bollenteelt. Op het terrein van innovatie, ruimtevaart en kennisinstellingen is Noordwijk internationaal van betekenis, met name door de aanwezigheid van het European Space Research and Technology Centre (ESTEC) en de hieraan gerelateerde hightechbedrijven.

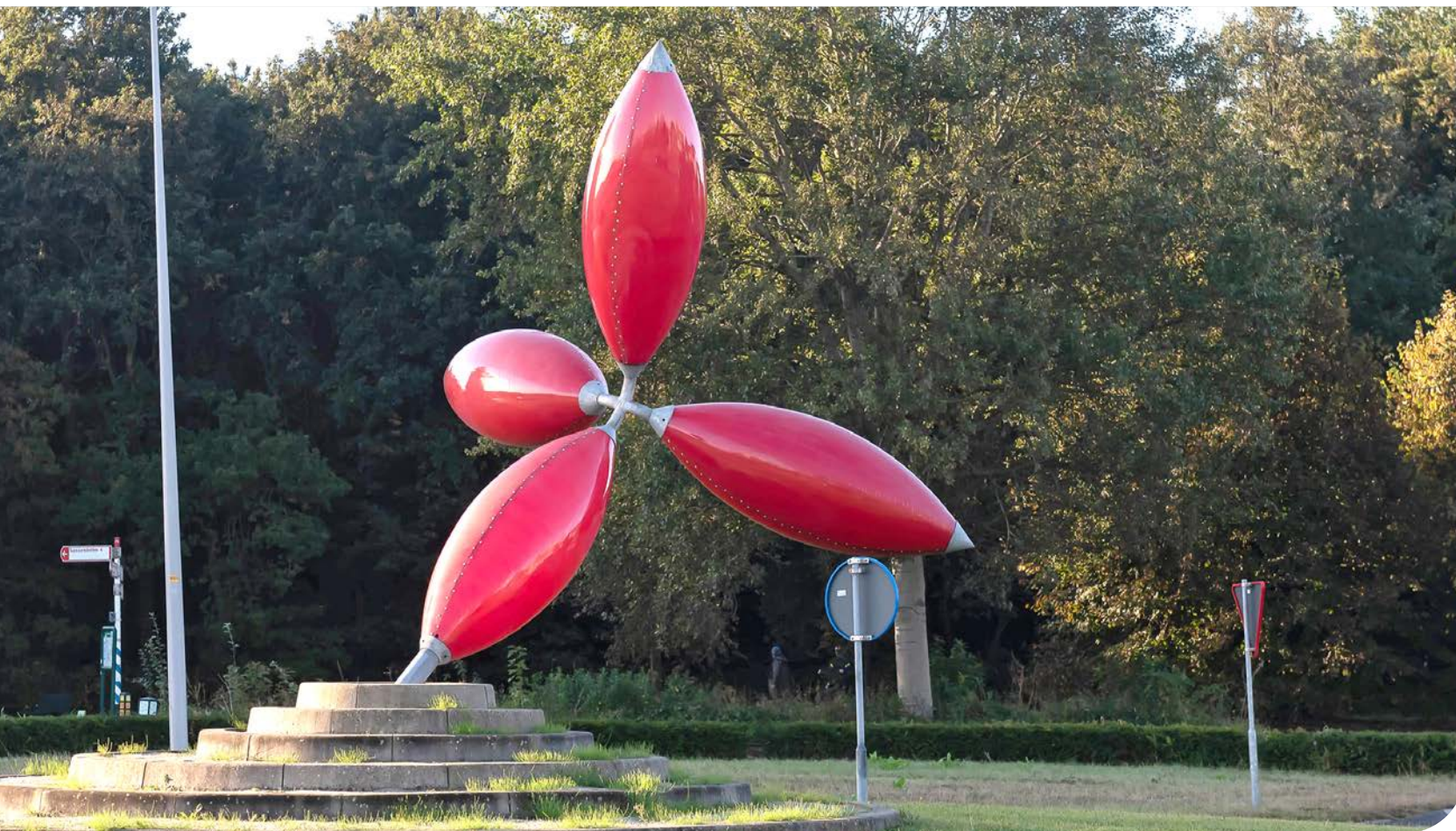
De combinatie van bloembollenteelt, natuur, zee, strand, duinen en landgoederen maken de gemeente Noordwijk onderscheidend. De landschappelijke waarden, met een nog steeds zichtbare geologische structuur, zijn uniek.

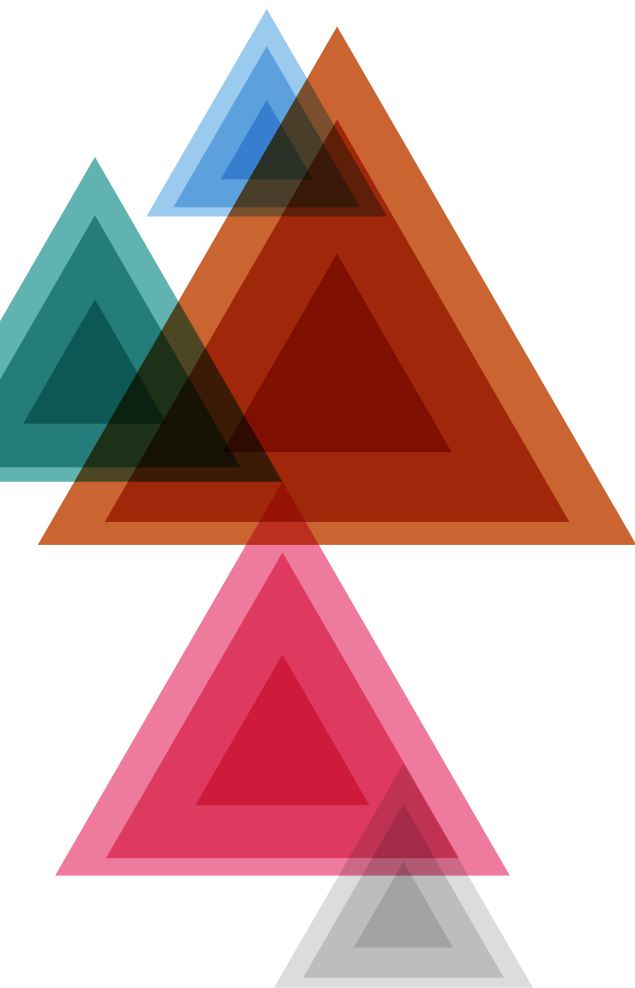

3

Programmalijn 1

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

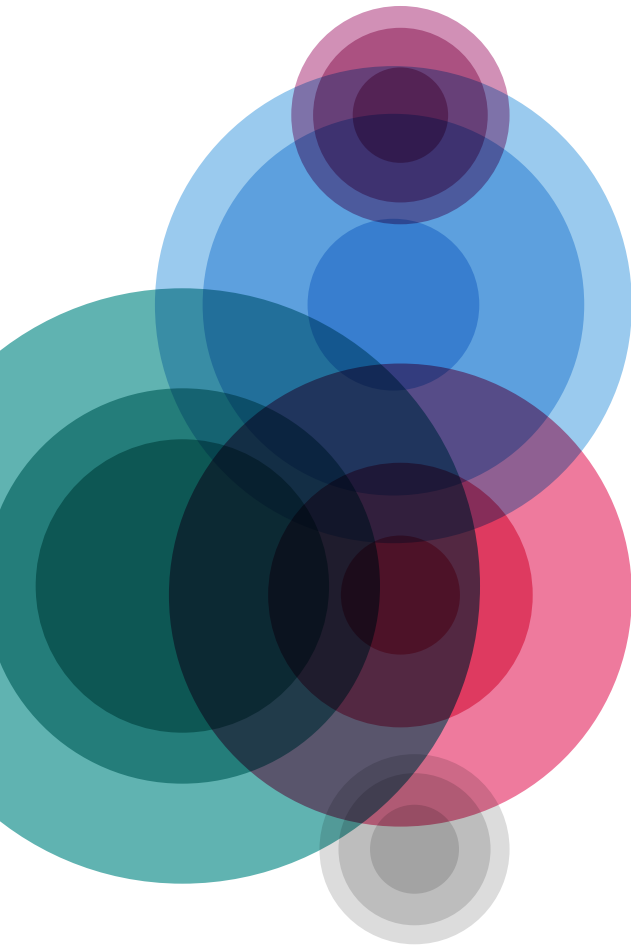

Programmalijn 1 bevat een aantal richtlijnen voor permanente kunst in de openbare ruimte. Allereerst wordt er een schets gegeven van de huidige situatie. Hoe is de collectie tot stand gekomen en wat valt op aan de beelden. Vervolgens wordt de identiteit van alle kernen beschreven en welke relatie de identiteit kan hebben op kunst.

Om de huidige collectie verder aan te vullen, te verbeteren of af te stoten maar ook om de identiteit te versterken en relaties te vergroten, wordt er voorgesteld om een curatorium op te richten. In het tweede hoofdstuk gaan we dieper in op het curatorium. Een zogenoemde kunstcommissie/raad die de gemeente Noordwijk gaat adviseren op het gebied van permanente kunst in de openbare ruimte.

Vervolgens is het van belang om het curatorium een aantal kaders mee te geven, de zogenaamde toetsing en criteria. Hoofdstuk 3 geeft de procedure weer om te komen waarop men keuzes kan maken ten aanzien van bestaand of nieuw werk. Op welke basis zeg je 'ja of nee' tegen een kunstwerk dat je aangeboden wordt of op welke basis stoot je bijvoorbeeld een kunstwerk af?

De huidige collectie wordt jaarlijks onderhouden. Dit moet ook in de toekomst geborgd zijn. Maar het is ook belangrijk om kritisch te kijken of de huidige collectie nog steeds toegevoegde waarde heeft en of de kwaliteit nog steeds voldoet aan de wensen. In hoofdstuk 4 worden er richtlijnen meegegeven hoe het curatorium om moet gaan met de huidige collectie.

Ten slotte gaat hoofdstuk 5 in op een goede ontsluiting van de huidige kunstcollectie. Het is Voor zowel voor makers, kunstenaars als publiek belangrijk om zoveel mogelijk informatie op een plek te presenteren. Dit kan op verschillende manieren. Het organiseren van een goede ontsluiting zal een eerste taak zijn van het curatorium.

In de aankomende beleidsperiode worden er de volgende stappen gemaakt:

- Aanstellen curatorium
- Huidige collectie beoordelen
- Onderhoudsplan opstellen
- Nieuwe aanvragen beoordelen
- Huidige kunstcollectie beter ontsluiten.

3.1 Huidige kunstcollectie en identiteit

In dit hoofdstuk wordt de huidige situatie geschetst. Er wordt een overzicht gegeven van de huidige kunstcollectie en de identiteit van de gemeente Noordwijk wordt weergegeven.

3.1.1 Kunstwerken in de gemeente Noordwijk

De huidige kunstcollectie (Zie Bijlage 1 voor een overzicht van de huidige collectie.) in de openbare ruimte in Noordwijk (Noordwijk en Noordwijk Binnen) is vooral tot stand gekomen dankzij de kunstminnende heer Bonnike, van 1966 tot 1987 burgemeester van Noordwijk en liefhebber van figuurlijke kunst. Het is niet duidelijk of er in die tijd ook een jaarlijks specifiek toegewezen budget was en/of een kunst-

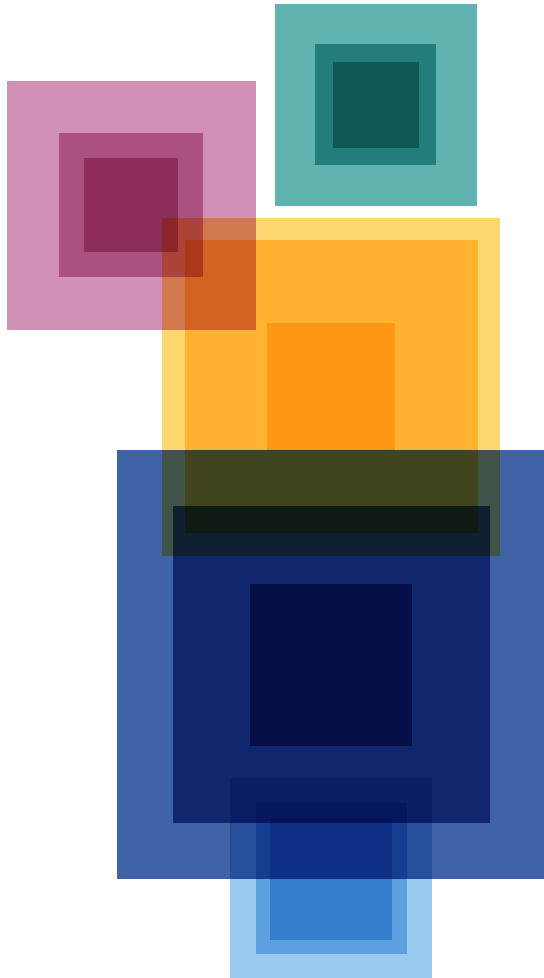
commissie. Na deze periode zijn er nog wel kunstwerken aan de collectie toegevoegd, maar dit was vooral op basis van schenkingen en bijzondere gebeurtenissen of ontwikkelingen. Er is dus geen sprake van een doorlopende lijn in het BKOR-beleid. In tegenstelling tot Noordwijk aan Zee is bij Noordwijkerhout en De Zilk niet te herleiden hoe de collectie hier tot stand is gekomen.

Als we kijken naar de opbouw van de huidige collectie is er verscheidenheid in kwaliteit, tijd, stijl, materiaal en aanleiding. Sommige werken vragen meer onderhoud dan andere. Niet alle beelden dragen kwalitatief evenveel bij aan hun omgeving en veel beelden zijn echt opgedragen aan een bepaalde plek of bepaald gebied¹. In de verdeling van beelden staat het gros in Noordwijk aan Zee en Noordwijk Binnen. De grootste concentratie van beelden staat in Noordwijk - meer dan 49 stuks tegen bijvoorbeeld 1 die gedocumenteerd is in De Zilk.

Wat opvalt in de collectie is dat er:

- relatief veel beelden in opdracht van de gemeente zijn gemaakt ter gelegenheid van de bouw, ingebruikname of opening van een school, zoals de beelden van Balancerende Kinderen, De Bremer Muzikanten, Kikker, Plastiek en de Surfer;
- veel kunstwerken zijn die letterlijke en verhalende vertalingen zijn van gebeurtenissen uit een bepaalde periode en direct refereren aan de identiteit van een gebied, zoals de bollenteelt (De Ziekzoeker, Bollenplanter, Bollenzifter) of de zee (Bloemenverkoopster en bollenrooier, De Badman Pieter Bedijn, De Redder);

¹ Op dit moment zijn er geen kunstwerken opgenomen in het depot bij de Kunstwacht. Wel bevindt zich een aantal kunstwerken op privéterrein. Denk bijvoorbeeld aan het kunstwerk bij museum Noordwijk. Ook worden er nog twee kunstwerken geplaatst: een Reuzenbol en een kunstwerk van verdwenen erfgoed in De Zilk. De gemeente ontsluit haar informatie op dit moment via de Kunstwacht.

- sommige figuratieve kunstwerken zijn, zoals Abstract dat verwijst naar de bolvormen of de Golf. Deze beelden zijn daarmee ook letterlijk verbonden aan de plek waar ze staan;
- een bescheiden aantal herdenkingsbeelden en monumenten is die verwijzen naar oorlogsveteranen (WO I/II en Nederlands-Indië), andere gevallen en soms ook een bezinning document is voor een specifiek ongeval 'Hand' of de 'Verwongen stalen balken' als herdenking aan het omkomen van brandweermannen;
- een aantal schenkingen is gedaan aan de gemeente bijvoorbeeld van een ondernemersvereniging, bank of stichting met als aanleiding een nieuw pand, wijk of raadhuis. Sommige werken staan wel vermeld maar bevinden zich binnen, zoals de Twee Schelpen of bevinden zich in een collectieve ruimte zoals het Redders Monument op de algemene begraafplaats;
- bij sommige werken geen toelichting, aanleiding of datum van plaatsing is vermeld of dat het kunstwerk zich elders bevindt (bijvoorbeeld het beeld van Albert Verwey in Boijmans Van Beuningen);
- qua materiaal relatief veel uitgevoerd is in zandsteen, ijzer, beton en brons;
- enkele kwetsbare werken zijn van keramiek, perspex of polyester die qua onderhoud meer vragen, namelijk Kikker, Bellenblazende zon, Totempaal en The Storytellers;
- Tot slot ontbreekt bijvoorbeeld het werk van de tegels in de Kerkstraat, de winkelstraat van Noordwijk Binnen.

De Gooweg verbindt de dorpen parallel aan de duinen met de volgende beelden: de Bollenplanter van Frans en Truus van der Veld (rotonde met Schulpweg) en de Rode Zon van Jos Hachmang.

3.1.2 Identiteit van de gemeente Noordwijk

Het landschap is het onderscheidende aspect van de gemeente Noordwijk en ook de verbindende factor tussen de dorpskernen. Het buitengebied wordt door de meeste mensen ervaren als publieke ruimte: juist het landschap, de duinen en de bossen worden niet alleen gebruikt door bewoners maar ook door bezoekers. De gemeente Noordwijk heeft een aantal markante plekken die vaak verbonden zijn met hoe de bezoekers de gemeente beleven en benaderen en zijn gekoppeld aan mobiliteit. Er zijn tal van fiets- en wandelroutes te vinden die gecentreerd zijn rond dorpskernen, langs landgoederen lopen of een specifiek gebied in het landschap laten zien. De overeenkomst tussen de drie dorpen ligt in:

- het lint van de duinen
- het water als thema
- de leegte van het (bloembollen)gebied in tegenstelling tot de drukke bebouwing van de randstad.

Losse routes kunnen worden verbonden of gecombineerd met een 'overkoepelende' route tussen de kernen. Een bekende route waarin je nu onder andere beeldende kunst ziet, is de Kunst in Duinpad Route. Ook de Max Liebermann Route in Noordwijk is in de eerste reeks oriënterende gesprekken voorbijgekomen als voorbeeld van een mooi (twaalf kilometer lang) parcours dat voert langs de plekken waar deze beroemde impressionist aan het begin van de vorige eeuw geschilderd heeft.

De identiteit van een dorp/gebied kun je op verschillende manieren kenmerken.

Bijvoorbeeld door:

- Noordwijk aan Zee met strand, zee en duinen
- Noordwijk Binnen met landgoederen en kruidenteelt
- Noordwijkerhout met bloembollen en landgoederen
- De Zilk met bos, zilt en bloembollen.

Je kunt een gebied ook kenmerken door de identiteit van de buitenplaatsen die tussen de dorpskernen liggen. In de dorpskernen zelf kan de kerk als kunstlocatie en verbinding tussen de kernen dienen. Denk aan de Oude Jeroenskerk Noordwijk, de Chr. Kapel aan Zee (Visserkapel, Noordwijk), De Witte Kerk Noordwijkerhout (rijksmonument) en de RK Heilig Hart van Jezuskerk in De Zilk. De verbinding met de bebouwde kom en de historische dorpskernen van Noordwijk zou een extra laag kunnen toevoegen aan de fysieke omgeving.

3.2 Curatorium

Zoals gezegd heeft de gemeente Noordwijk geen (consistent) beleid gevoerd ten aanzien van BKOR in de afgelopen twintig jaar. De gemeente Noordwijk is echter wel bezig met stedelijke ontwikkeling op tal van terreinen (Omgevingsvisie 2030). Kunst in de openbare ruimte kan in een proces van herstructurering een belangrijke bijdrage leveren aan toekomstige gemeentelijke ontwikkelingen door bijvoorbeeld de geschiedenis van een gebied te markeren aan de hand van een kunstwerk of juist mee te denken over een (maatschappelijke) ontwikkeling van een bepaald gebied. Behalve het betrekken van kunstenaars bij stedelijke ontwikkeling en andere vraag-

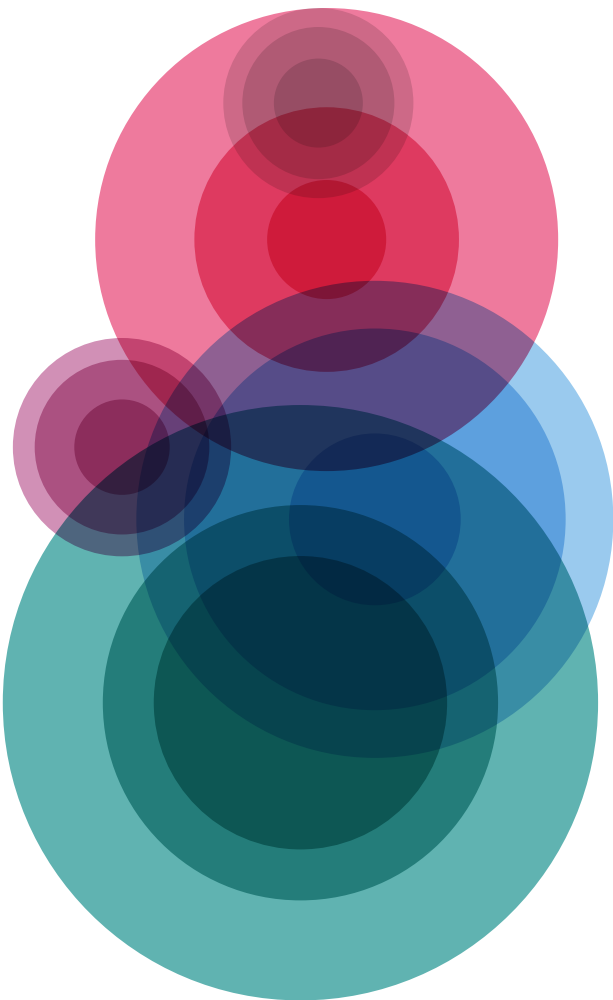

stukken in de openbare ruimte en het opnieuw bekijken van de huidige collectie, ligt er ook een wens voor meer kunst in de openbare ruimte en heeft de gemeente van Noordwijk vooral de wens uitgesproken om nieuwe kunst aan de collectie toevoegen.

Hoe komt de gemeente Noordwijk tot meer kwalitatief goede kunst in de openbare ruimte die aansluit bij de identiteit van de gemeente?

3.2.1 Opstellen curatorium

Allereerst moet binnen de gemeente de beleidsvorming, beoordeling en begeleiding van kunst in de openbare ruimte goed geborgd worden. Op dit moment zijn de beleidsmedewerkers van de afdeling Kunst en Cultuur verantwoordelijk voor het beleid ten aanzien van BKOR en maken daarin ook de inhoudelijke keuzes. De vraag is of dit wenselijk is en mogelijk ook kwetsbaar als er specifieke expertise mist. Dat is de reden waarom veel gemeenten kiezen voor een (semi-)externe oplossing waarbij ze kiezen voor een regisserende rol en zich onthouden van een artistiek oordeel over kunst. Om dit te kunnen organiseren is het goed om toe te werken naar een (tijdelijk) curatorium dat onafhankelijk, met de nodige expertise en op flexibele wijze de gemeente kan adviseren. Het curatorium dat bestaat uit twee tot drie experts op BKOR, behandelt met enige regelmaat (bijvoorbeeld vier keer per jaar) aanvragen uit de gemeente en functioneert als adviseur op het gebied van beeldende kunst in de openbare ruimte.

Als adviseur

Het curatorium bewaakt de intrinsieke waarde en kwaliteit en is adviseur in de openbare ruimte. Het curatorium adviseert aan de hand van uitgangspunten waaraan het beschikbare budget voor BKOR wordt besteed en adviseert aan welke kunstenaar een opdracht verstrekt wordt. Als de gemeente een schenkingsverzoek of een andere vorm van aanvraag krijgt, stuurt ze deze door naar het curatorium voor advies. De gemeente overlegt in feite over alle aanvragen die ze binnenkrijgt met het curatorium. De gemeente kan daarin vasthouden aan haar voorwaardenscheppende rol en die van financier.

Als aanjager

Het curatorium zorgt voor verbinding tussen initiatieven en instellingen op het gebied van BKOR enerzijds en culturele partners anderzijds. Het curatorium beoordeelt de artistieke kwaliteit van door anderen voorgelegde projecten, maar kan tegelijkertijd in opdracht ook zelf kunstwerken initiëren.

Bij Stroom² in Den Haag bijvoorbeeld (en voorheen ook SKOR³) bestaan de rollen van adviseur en aanjager naast elkaar. Een belangrijke voorwaarde is wel dat er een duidelijke scheiding is tussen geldstromen (subsidie en aanjaagrol). Andere voorbeelden waarin de gemeente wordt geadviseerd in combinatie met een aanjaagrol,

² Stroom is in 1989 opgericht en is verantwoordelijk voor het niet-museale beeldende kunstbeleid in Den Haag. Het richt zich vanuit beeldende kunst, architectuur, stedenbouw en vormgeving op de stedelijke omgeving. In dit kader initieert Stroom projecten, manifestaties, tentoonstellingen en lezingen.

³ SKOR was gevestigd in Amsterdam en begeleidde en adviseerde organisaties die kunst op een publieke locatie wilden realiseren en leverde waar nodig financiële ondersteuning. SKOR richtte zich op de wisselwerking tussen kunst, opdrachtgever, locatie en publiek, en legde daarbij relaties met ontwikkelingen binnen nieuwe media, architectuur, stedenbouw en landschapsarchitectuur.

zijn in dit licht het Lucas van Leyden Fonds⁴ uit Leiden en Kunstenlab⁵ in Deventer die beide vanuit een stichting een adviesrol en een aanjaagfunctie hebben en vanuit heldere criteria beoordelen.

Jong en gevestigd

Met het doel om nieuwe kunst aan te schaffen, zou het curatorium zich moeten richten op zowel bekende als minder bekende namen van aankomende en jonge kunstenaars. De kunstenaars moeten divers zijn in uitdrukkingsvormen, denk daarbij aan installaties, sculpturen, landschapskunst, participatiekunst en reageren op de tijdsgeschiedenis met een maatschappelijke betrokkenheid. Gezien het profiel van de gemeente Noordwijk - dat zich ook richt op innovatie - lijkt het goed om daarbij kansen te benutten om nieuwe ontwikkelingen in de kunst, denk aan artificial intelligence, licht, geluid et cetera te stimuleren.

3.3 Nieuwe beeldende kunst

De gemeente Noordwijk wil op prominente en goed herkenbare plekken bij elke kern toewerken naar (nieuwe) kunst in de openbare ruimte, met als bijkomend effect een verbinding tussen de kernen. De koppeling tussen de identiteit van de gemeente en de kunst bepaalt mede de waarde van de kunst in de openbare ruimte. Die identiteit geeft een kader of thema aan de kunstwerken.

⁴ Het Lucas van Leyden Fonds ondersteunt projecten voor beeldende kunst in de openbare ruimte in de stad Leiden met aandacht voor de relatie tussen kunst en wetenschap, en kunst en samenleving. Het ondersteunt beeldende kunstprojecten uitgevoerd door professionele beeldende kunstenaars. Het Lucas van Leyden Fonds verwelkomt zowel projecten die permanent in de openbare ruimte worden geplaatst als projecten die voor een beperkte periode voor de openbare ruimte worden uitgevoerd. Een voorwaarde voor de projecten is dat ze bijdragen aan de identiteit en de rol van Leiden als kennisstad en Stad van Ontdekkingen.

⁵ Kunstenlab adviseert bedrijven, culturele en maatschappelijke organisaties, kunstenaars en particulieren op het gebied van kunstopdrachten. Voor de gemeente Deventer voert het Kunstenlab het beleid uit op het gebied van Kunst in de Openbare Ruimte en bemiddelt in de verhuur van ateliers en werkruimtes.

Bij het ontbreken van een consistent BKOR-beleid tot nu toe missen er logischerwijs ook criteria en kaders om tot een procedure te komen waarop je keuzes kan maken ten aanzien van nieuw werk.

Op welke basis zeg je 'ja of nee' tegen een kunstwerk dat je aangeboden wordt?

3.3.1 Criteria

De gemeente Noordwijk heeft de wens om nieuwe kunst toe te voegen aan de publieke ruimte met daarbij de voorkeur voor kwalitatief, professioneel onderscheidend werk. Bij het maken van keuzes ten aanzien van kunst in de openbare ruimte of het toezeggen van subsidie, dragen onderstaande criteria daaraan bij:

- Een aanvraag overtuigd door artistieke en inhoudelijke kwaliteit.
- Het uitvoeren van een project betekent een verbetering van de kwaliteit van de openbare ruimte en draagt bij aan de beleving en aan de identiteit van gemeente Noordwijk en haar dorpskernen.
- Een te realiseren werk wordt vervaardigd door een kunstenaar met een afgeronde kunstopleiding⁶. Of hij of zij kan aantoonbaar bewijs aanleveren over voldoende professionele kwaliteiten te beschikken om een kwalitatief hoogwaardige kunstopdracht in de openbare ruimte te realiseren. (Voor starters en jong-talenten kan er een aparte afweging worden gemaakt).
- Een te realiseren werk wordt speciaal voor een vast te stellen locatie vervaardigd en voegt inhoudelijk en esthetisch een meerwaarde toe aan de omgeving en/of de specifieke locatie.

⁶ Uiteraard kan er een aparte regeling worden opgezet om bijvoorbeeld lokale, pas afgestudeerde of mid-career kunstenaars te ondersteunen.

- Een te realiseren werk is materieel duurzaam, hufterproof en (voldoende) onderhoudsvrij en kan voldoen aan bestemmingsplannen en andere verordeningen die gelden voor de beoogde locatie(s).
- De aanvrager maakt inzichtelijk over voldoende financiële middelen te kunnen beschikken voor de realisatie van een kunstwerk.
- Er is aantoonbaar voldoende draagvlak⁷ vanuit een wijk/instelling/de gebruikers en van bewoners/de architect voor een te realiseren werk.

3.3.2 Toetsing

In het algemeen geldt dat:

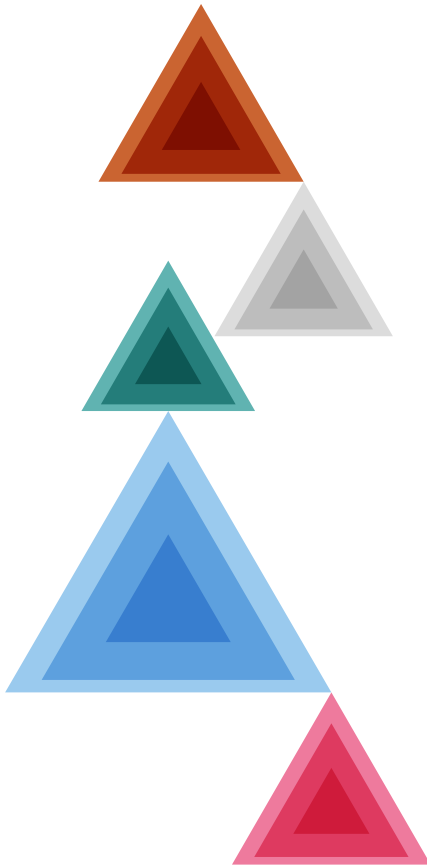
- er bij nieuwe beeldende kunst in de openbare ruimte naar wordt gestreefd om steeds andere kunstenaars een kans te geven;
- er sprake moet zijn van een Fair Pay-code voor kunstenaars;
- er opnieuw gekeken moet worden naar de bestaande kunstwerken in de openbare ruimte, om te kijken of ze (nog steeds) een bijdrage leveren aan het profiel van Noordwijk en de omgeving van het kunstwerk;
- landschappelijke identiteit van de gemeente Noordwijk wordt versterkt door de plaatsing van zorgvuldig op dit thema uitgekozen beeldende kunst in de openbare ruimte;
- de nieuwe beeldende kunst in de openbare ruimte bijdraagt aan het profiel van de gemeente Noordwijk, in principe tijdelijk (semipermanent) van aard is en getuigt van een ruime opvatting van het begrip beeldende kunst.

⁷ Draagvlak en participatie bij het plaatsen of verwijderen van BKOR is van groot belang. Hiervoor is het van belang om in contact te komen met betrokkenen en bewoners.

Wat valt niet onder BKOR of wat wordt niet ondersteund?

- Projecten die niet bestemd zijn voor de openbare ruimte.
- Projecten buiten de gemeentelijke grenzen van de gemeente Noordwijk.
- Projecten zonder enige toetsing met de omgeving.
- Reguliere activiteiten en structurele organisatiekosten van bemiddelaars en individuele kunstenaars en culturele organisaties.
- Structurele loonkosten, onkostenvergoeding, reguliere werkzaamheden en kosten voor huisvesting en personeel.
- Projecten en activiteiten die vallen binnen de reguliere activiteiten van structureel door de overheid en/of gemeente Noordwijk gesubsidieerde instellingen, tenzij inhoudelijk en financieel zeer uitzonderlijk en aantoonbaar niet met structurele subsidie te realiseren.
- Fondsenwerving ten bate van derden.
- Organisaties die de code Cultural Governance Code niet hanteren.
- Projecten zonder een onmisbare verbinding met de gemeente Noordwijk.
- Projecten die los staan van enige vorm van maatschappelijke verbinding en waarin geen duidelijk inzicht bestaat van het doel om een divers publiek te bereiken en te verbinden.
- Transporten, opslag, onderhoud en toezicht.
- Projecten die niet openbaar toegankelijk zijn.
- Projecten (waaronder symposia) voor een overwegend gespecialiseerde doelgroep.
- Andere kunstdisciplines zoals theater en muziek, tenzij er een verbinding is met beeldende kunst in de openbare ruimte.

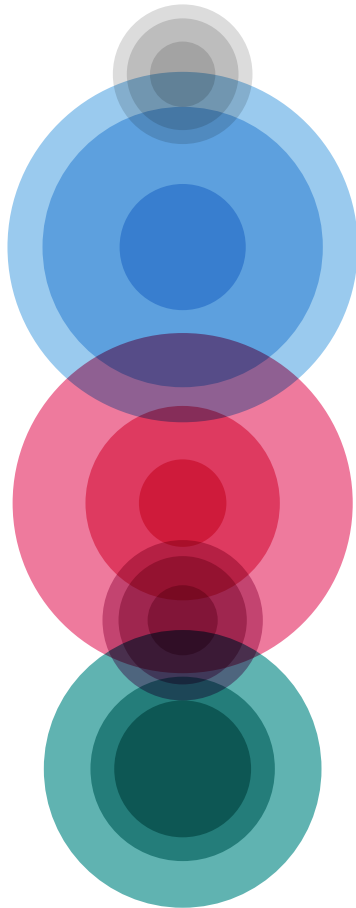

Met betrekking tot projecten die deel uitmaken van stedenbouwkundige projecten of herinrichting, kan een bijdrage worden geleverd.

3.3.3 Mogelijke financieringsvormen

Afhankelijk van budgetten valt hierbij te denken aan:

- De percentageregeling voor beeldende kunst is een Nederlandse regeling die inhoudt dat bij nieuwbouw, verbouw of koop van rijksgebouwen door of in opdracht van het Rijksvastgoedbedrijf, kunst zal worden toegepast. De regeling wordt toegepast als de totale bouwkosten hoger zijn dan € 1.000.000,-.
- In een aantal gemeenten wordt bijvoorbeeld gevraagd om in het komend jaar voor gemeentelijke bouwprojecten een percentageregeling ten behoeve van beeldende kunst op te stellen. Bij gemeentelijke bouwprojecten, zowel nieuwbouw als renovatie, zal dan een percentage van de bouwkosten worden besteed aan beeldende kunst.
- Provinciale gelden en dan specifiek de Omgevingsvisie (gaat in per 1 juli 2022) en de zeven Erfgoedlijnen. Deze erfgoedlijnen vormen een geografische structuur (kust, trekvaart, oude duinenrij, eiland, enzovoort) die meerdere monumentale stippen met één gemeenschappelijk historisch verhaal verbinden tot één streep of lijn op de kaart. Erfgoedlijnen zijn samenstellingen van erfgoed, landschap en water, die kwaliteit verschaffen aan de ruimte en beschikken over groot recreatief en toeristisch potentieel.
- Aandeel gemeente Noordwijk en incidentele en structurele gelden voor BKOR.

3.4 Omgaan met de huidige collectie

3.4.1 Beheer en onderhoud van de collectie

Voor het onderhouden van de collectie in de buitenruimte is budget nodig. Noordwijk heeft al haar kunst ondergebracht bij Kunstwacht. Kunstwacht maakt jaarlijks een beheerplan passend binnen de begroting. Deze plannen worden op voorhand bij de gemeente voorgelegd. Voor elk nieuw te maken kunstwerk zou een beheerplan en begroting onderdeel moeten zijn van het ontwerp.

3.4.2 Behouden of afstoten van de collectie

Een kunstwerk moet bijdragen aan de identiteit van een gebied, stad, dorp of gemeente. Het moet een verbetering opleveren ten aanzien van de openbare ruimte. Soms is het zo dat bepaalde kunstwerken niets (meer) toevoegen aan het geschetste profiel of cultuurbeleid van een gemeente.

Het in te richten curatorium zou aan de hand van criteria de volgende categorisering kunnen loslaten op de huidige collectie:

- Werken die onderdeel geworden zijn van het beeld van de gemeente (denk aan de Zeemeermin of De Redder) en daarmee een waardevaste status hebben gekregen.
- Artistiek-inhoudelijk sterke kunstwerken die refereren aan een duidelijk tijdsbeeld.
- Kunstwerken waarvan de toegevoegde waarde of houdbaarheid duidelijk is verstreken of niet meer relevant lijkt.

Dit kan zich uiten in:

- bepaalde kunstwerken in de collectie behouden of juist afstoten (bij afstoten gelden er wettelijke verplichtingen die gevolgd moeten worden);
- bestaande kunstwerken afstemmen op de ruimte waarin ze staan. Soms kan door herinrichting of nieuwe infrastructuur de vanzelfsprekendheid van een kunstwerk op een bepaalde plek niet meer zo vanzelfsprekend zijn.

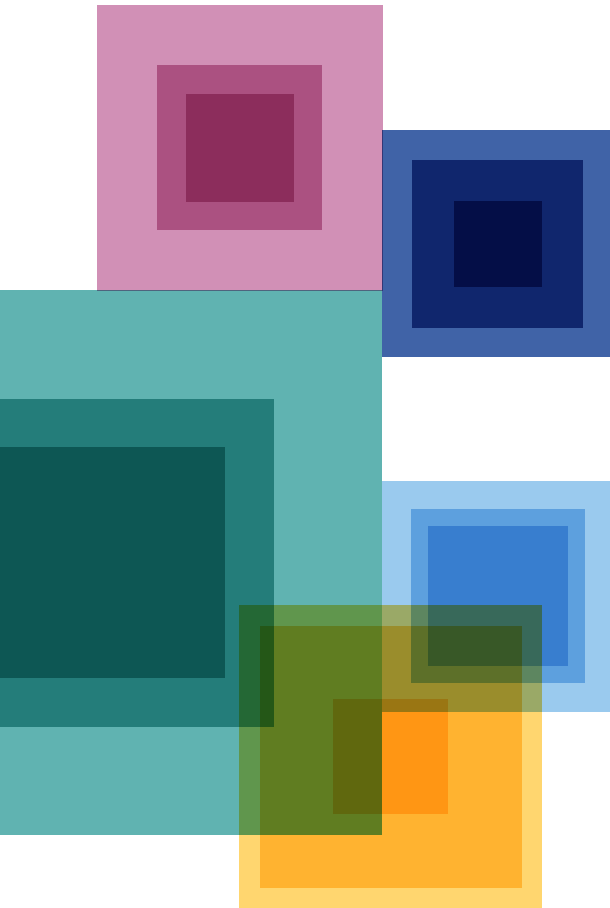
3.4.3 Herplaatsen van de collectie

De publieke ruimte in de dorpskernen is relatief 'druk' met veel verschillende publieke uitingen in het straatbeeld, zeker in Noordwijk aan Zee, Noordwijk Binnen en in mindere mate in Noordwijkerhout en De Zilk.

Het is maar de vraag of er meer fysieke sculpturen moeten worden toegevoegd aan de bebouwde ruimte. Of dat er de beelden uit de huidige collectie beter verspreid moeten worden of meer evenwichtig verdeeld moeten worden. Dat kan op verschillende manieren:

1. Stuur de beelden tijdelijk op reis

De beelden uit de huidige collectie kunnen meer worden verspreid of evenwichtiger worden verdeeld; in Noordwijk aan Zee/Noordwijk Binnen staan er duidelijk meer beelden dan in bijvoorbeeld De Zilk. Het rouleren van bestaande beelden kan verfrissend werken, omdat ze in een andere omgeving staan. Dat ligt voor de hand bij beelden die niet letterlijk verbonden zijn aan een bepaalde historische plek: bijvoorbeeld een oorlogsmonument of plaquette die doorgaans letterlijk met een

plek verbonden zijn. Of die een bepaalde identiteit vertolken: zo past De Ziekzoeker niet goed in Noordwijk aan Zee en omgekeerd zou De Redder niet logisch passen in Noordwijkerhout.

2. Laat beelden rouleren

Het fysiek verplaatsen van beelden biedt geen garantie voor meer integraliteit tussen de dorpen of in het BKOR-beleid. Wat wel kan is het tijdelijk plaatsen van bestaande beelden als er een duidelijke aanleiding is. Bijvoorbeeld als een beeld:

- een rol kan spelen in de fase van overgang van een gebied of transitiefase in een gebied (stedelijke ontwikkeling);
- illustratief is bij een tentoonstelling of als er zich op een andere manier thematisch een aanleiding voordoet met programmering (denk bijvoorbeeld aan KunstKlank in de Oude Jeroenskerk in Noordwijk);
- door bewoners wordt gevraagd voor hun wijk. (In Leiden zijn er goede voorbeelden van bewoners die een kijkje mochten nemen in het depot van de Kunstwacht en in afstemming met de buurt kozen voor een beeld⁸.)

3.4.4 Kostenraming

Het onderhoud van kunstwerken is afhankelijk van het materiaal en de kwetsbaarheid van het werk⁹. Het verplaatsen van de werken is weer afhankelijk van de bodem of de plek waar ze worden neergezet, het gewicht en andere maatregelen (plaatsen van een sokkel?) die nodig zijn om de veiligheid, draagvlak en kwaliteit te waarborgen. Gemiddeld kost het verplaatsen van een kunstwerk (zonder bodemonderzoek)

⁸ Soms functioneel zoals een beeld voor een brug (De Vallende Ruiter van Frank Letterie); een brug waar door de verkeerssituatie veel ongelukken gebeuren. Dit beeld heeft een functie in het verkeer.

⁹ Het is van belang dat de gemeente Noordwijk rekening houdt met auteursrechtelijke consequenties van bijvoorbeeld het verplaatsen en laten reizen van beelden, opslaan et cetera.

€ 1.300,- per beeld. Op het moment dat de gemeente in afstemming met bijvoorbeeld een curatorium besluit om de beelden te laten reizen, dan zouden wij adviseren om te kiezen voor beelden die relatief makkelijk verplaatst kunnen worden, in goede staat zijn en waarvoor er geen ingewikkelde, tijdrovende vergunningsprocedure of draagvlakonderzoek hoeft te worden opgestart.

3.4.5 Draagvlak

Voor elke keuze die gemaakt word, is het wenselijk dat de inwoners mee kunnen denken. Zowel bij het herplaatsen, afstoten of nieuwe werken en projecten. Tijdens de categorisering, moet ook rekening gehouden worden met de inwoners en hun blik op kunstwerken.

Omdat er een verschillend aantal opties zijn voor kunst in de openbare ruimte, is standaardisering van een participatieproces niet mogelijk. Het betreft maatwerk, maar is zeker noodzakelijk.

Het betrekken van de inwoners, in welke fase en mate, zal in samenspraak met de gemeente en het curatorium plaatsvinden. Het curatorium zal vergelijkbare situaties opzoeken en een advies opstellen.

In samenspraak met de afdeling communicatie van de gemeente Noordwijk zal er een communicatieplan moeten worden opgesteld om de buurtbewoners op verschillende manieren op de hoogte te stellen.

Ook kan publieksparticipatie op verschillende manieren bevorderd worden:

- Adoptie door school of vereniging.
- Restauratie met mogelijkheid voor het publiek om er kennis van te nemen.
- Maak gebruik van nieuwe media (Twitter, Facebook).
- Community art: betrek buurtbewoners en belanghebbenden bij (veranderingsprocessen) rondom het object/de collectie.
- Ontwikkel lesmateriaal voor scholen 'Kunst op straat'.
- Organiseer een verkiezing waarbij inwoners kunstwerken uit hun buurt kunnen voordragen.

3.5 Ontsluiting van kunstwerken

Voor een goede ontsluiting van kunstwerken is het zowel voor makers, kunstenaars als publiek belangrijk om zoveel mogelijk informatie op een plek te presenteren. Dat betekent de visie ten aanzien van BKOR, de criteria die gehanteerd worden, een beschrijving van de collectie en haar kerngegevens zoals de titel van het kunstwerk (maker, jaartal, materiaal et cetera), maar ook bijvoorbeeld een agenda die verband houdt met BKOR en activiteiten in Noordwijk. Op dit moment wordt eigenlijk alleen via de publieke site noordwijk.kunstwacht.nl alle openbare kunst in Noordwijk ontsloten voor bewoners en bezoekers.

3.5.1 Verkenning elders

Vanuit een behoefte om te kijken wat er nog meer mogelijk is, is er een verkenning gedaan naar verschillende opties voor het centraal ontsluiten van de beeldende

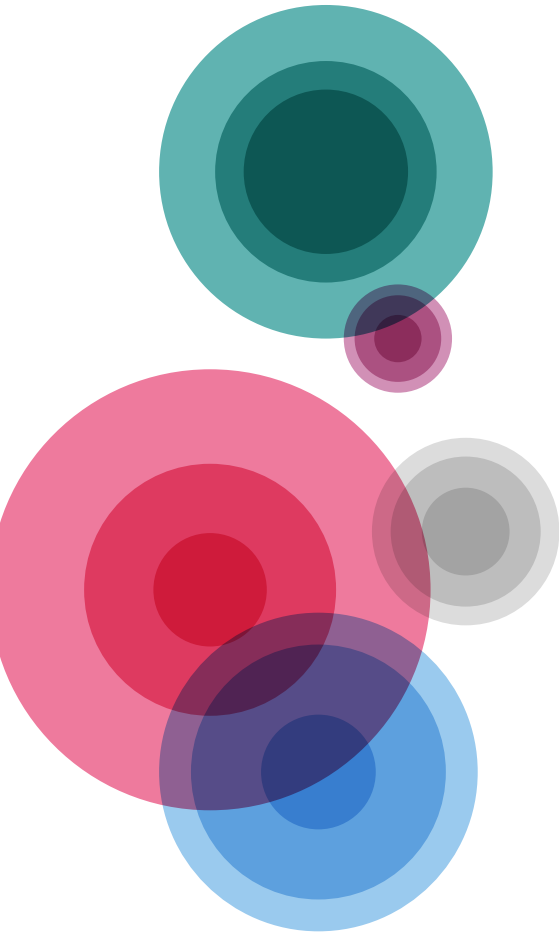

kunst in de openbare ruimte. BMC heeft gesprekken gevoerd met geslaagde voorbeelden elders in het land, om inspiratie op te doen en inzicht te krijgen in verschillende opties, te nemen stappen, een eerste indicatie van de kosten en voorwaarden voor succes. Vanzelfsprekend zijn deze voorbeelden niet een-op-een te kopiëren naar de specifieke context van Noordwijk, maar ze dienen als voorbeeld en inspiratie.

We spraken met de volgende initiatieven en personen:

- Rotterdam Routes: Marlies den Hartogh, voorheen projectleider bij BRAND Communicatie en Jeroen Everaert, creative director Mothership.
- Blind Walls Gallery: Dennis Elbers, oprichter en directeur.
- Beeldende Kunst & Openbare Ruimte (BKOR) Rotterdam: Marjolijn van der Meijden, projectleider.

Hieronder volgt een samenvatting van de gesprekken op hoofdlijnen. In bijlage 2 staat een verdere uitwerking van de gesprekken met een voorzichtige kostenraming en meerdere adviezen op basis van geleerde lessen aldaar. Deze hebben niet altijd betrekking op puur de ontsluiting, maar soms ook op het proces voorafgaand aan- gezien deze op een natuurlijke wijze aan elkaar verbonden zijn. De aandachtspunten zoals deze door de lokale kerngroep zijn meegegeven (aansluiting bij identiteit gemeente, werken met een groeimodel, zorgen voor kaders maar met ruimte voor kunstenaars, et cetera) worden door de gekozen voorbeelden elders in het land onderschreven.

3.5.2 BKOR Rotterdam

BKOR Rotterdam is onderdeel van CBK Rotterdam. CBK Rotterdam werkt aan een levendig kunstklimaat in Rotterdam door middel van drie programma's:

1. BKOR/Sculpture International Rotterdam (stadscollectie in de openbare ruimte).
2. Art Office (equiperen kunstenaars).
3. TENT Rotterdam (podium en productiehuis kunstenaars).

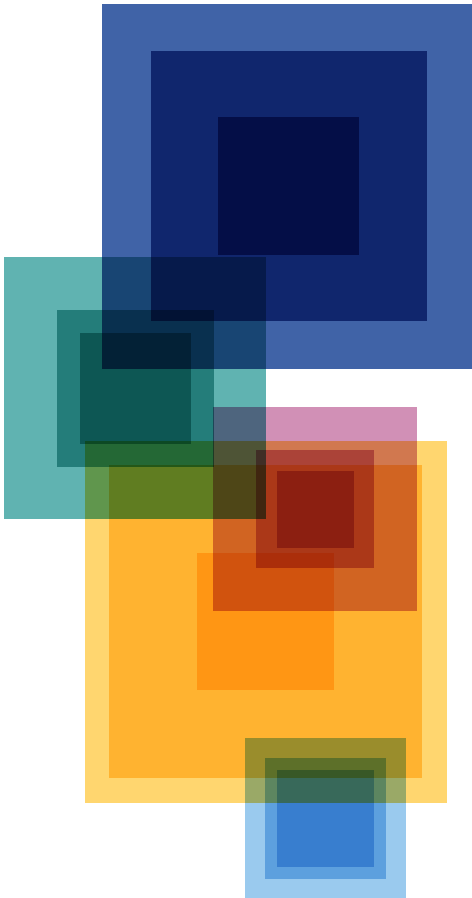
BKOR Rotterdam zorgt voor het beheer en onderhoud van ruim 500 kunstwerken van de Rotterdamse Beeldencollectie en adviseert gemeente, burgers en kunstenaars met betrekking tot het realiseren, plaatsen, herplaatsen en saneren van openbare kunstwerken. BKOR Rotterdam bemiddelt tussen de vraag uit de stad naar kunst en stadsverfraaiing en het aanbod van (Rotterdamse) kunstenaars. Als één van de hoofdtaken ontfermt zij zich ook over het ontsluiten van de kunst in de openbare ruimte richting het publiek. Dit doet zij op diverse manieren: creatie van routes die gepubliceerd worden in de vorm van brochures, het verzorgen van fysieke rondleidingen langs de kunstwerken in de stad en volledige ontsluiting van het totale aanbod via een plattegrond op de website.

Via het programma Z-Files, Kunst en de stad worden kunst, openbare ruimte en de stad bovendien nog eens verder onder de aandacht gebracht en inhoudelijk verdiept door middel van lezingen, events, presentaties, manifestaties, gastcolleges en excursies. Ieder middel dient een andere doelgroep met een andere informatie-behoefte.

Deze manieren van ontsluiten zet BKOR Rotterdam in:

- Routes. BKOR Rotterdam maakt verhalen met beelden en verwerkt deze in een route. Hierin wordt ook de combinatie met lokale horeca en winkelen gemaakt. Voorbeelden: lichtroute, romantische singels in Rotterdam en arbeid en migratie (specifiek voor het stadsdeel Katendrecht/Feijenoord). Deze routes worden in brochurevorm aangeboden bij de Rotterdam Tourist Information (VVV) en zijn als PDF te raadplegen op de website.
- Rondleidingen door een gids. Voor de rondleiding werkt BKOR Rotterdam samen met Arts Index.
- Filmpjes over kunstwerken. Deze heeft BKOR Rotterdam ontwikkeld in samenwerking met een filmmaker. De korte filmpjes kunnen getoond worden op scholen, maar zijn ook breder toepasbaar.
- Z-files, Kunst en de stad. Dit programma geeft meer verdieping, denk aan een college voor professionals. Zo kunnen zij de achtergrond van een kunstwerk beter leren kennen of bijvoorbeeld in contact komen met een kunstenaar. Dit aanbod kan ook vraaggericht ontwikkeld worden, op basis van initiatief uit de samenleving.
- Plattegrond op website (totaaloverzicht) met als advies om zoveel mogelijk gebruik te maken van wat er al is, in plaats van een nieuw online platform te creëren.

Overwegingen:

- Er zijn veel verschillende mogelijke manieren om BKOR Rotterdam te ontsluiten. Maak een keuze die past bij de doelgroep(en), ambitie en financiën. Dit kan ook een groeimodel zijn.
- Zorg er in ieder geval voor dat de documentatie recht doet aan de waarde van de kunstwerken. Betrek hier een goede fotograaf en tekstschrijver.
- Zorg voor continuïteit in de ontsluiting (minimaal tweearig plan).

3.5.3 Rotterdam Routes

De app Rotterdam Routes is een initiatief van gemeente Rotterdam in samenwerking met Rotterdam Partners en is mede mogelijk gemaakt door onder andere Mothership en BRAND Communicatie. De app is gratis te downloaden en geeft gebruikers de mogelijkheid om de stad te beleven aan de hand van een local. Het betreft een mobiele audiotour met push- navigatie. Er zijn routes samengesteld rondom specifieke stadsdelen (bijvoorbeeld Coolhaveneiland, Afrikaanderwijk, Hoek van Holland), onderwerpen (bijvoorbeeld Rotterdamse daken, jazz, wederopbouw) en doelgroepen (bijvoorbeeld studenten en kinderen).

Overwegingen

De kosten voor het bouwen van een applicatie op maat zijn aanzienlijk. Doorlopende promotie van de applicatie is van belang om gebruik ervan te waarborgen. Houdt ook rekening met de lange termijn onderhoud van een applicatie en actualisatie van de inhoud.

3.5.4 Blind Walls Gallery

De Blind Walls Gallery bestaat vijf jaar. De organisatie is voortgekomen uit Graphic Matters, van waaruit een tweejaarlijks festival werd georganiseerd op het vlak van grafisch ontwerp in voornamelijk de openbare ruimte. Het festival duurde vijf dagen tot op zijn langst vijf weken, maar daarna verdwenen de installaties weer. Deze meerwaarde wilde de organisatie graag doorlopend beschikbaar maken, in plaats van op een enkel moment in het jaar. Hieruit ontstond het idee voor de Blind Walls Gallery, waarbij de organisatie zich specifiek besloot te richten op street art. De Blind Walls Gallery heeft inmiddels honderd werken opgeleverd, waarvan negentig nog zichtbaar. Hierbij is gebruikgemaakt van een grote verscheidenheid in type makers: een deel komt uit de stad, maar een veel groter deel haalt de organisatie hier naartoe. Een deel werkt heel letterlijk (verwerkt elementen uit een historisch verhaal in het werk), een ander deel heeft een vrijere interpretatie (hierbij behoeft het achterliggende verhaal meer toelichting). De organisatie begeleidt het gehele proces vooraf, het maken/ontwerpen van de werken, de productiefase en de communicatie als de werken er zijn. Er is een website met het totale aanbod van street art werken in de openbare ruimte en routes die men kan lopen om deze te bezichtigen. Men kan ervoor kiezen om zelf te lopen of om een wandeling of fietstocht te maken onder begeleiding van een deskundige gids.

Overwegingen

Kies goed het moment waarop je het aanbod naar het publiek brengt; een werk heeft pas waarde als het ook beleefd wordt. Zorg voor herkenbaarheid in het verhaal en

zoek naar een aantrekkelijke wijze om dit te vertellen. Zorg voor ambassadeurs in de directe omgeving van de werken.

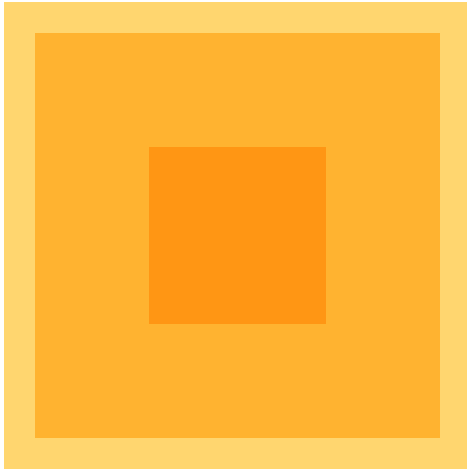
3.5.5 Conclusie en aanbeveling

In de ontsluiting zijn er meerdere varianten mogelijk, de één is kostbaarder en ingrijpender om op te zetten dan de andere. Het advies is in ieder geval te kiezen voor een aanpak die aansluit bij de belevingswereld van de doelgroep(en) die de gemeente voor ogen heeft. Over het algemeen zijn de organisaties met name te spreken over de tours die gegeven worden door gidsen en de persoonlijke sfeer die zij aan routes kunnen toevoegen vanuit hun eigen expertise en achtergrond. Mocht de gemeente toch de ambitie hebben om een dergelijke aanpak te hanteren, dan wordt geadviseerd om zoveel mogelijk gebruik te maken van wat er al is. In Noordwijk zou het voor de korte termijn een optie kunnen zijn om naast de website van de Kunstwacht een site te maken waarop:

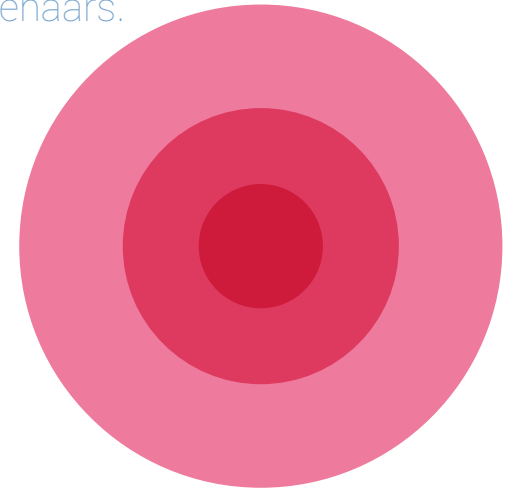
- een uitleg van het BKOR-beleid wordt gegeven, inclusief toetsing en criteria voor mogelijke aanvragen;
- de huidige collectie van de gemeente Noordwijk mooi wordt weergegeven (opnieuw fotograferen¹⁰) en van actuele informatie wordt voorzien;
- inhoudelijke verdieping op kunst en een agenda met nieuwe evenementen (artikelen en interviews) wordt gegeven.

Illustrerend voorbeeld en bescheiden qua kosten is de website met actueel flankerende social media van het Lucas van Leyden Fonds: www.lucasvanleydenfonds.nl.

¹⁰ Nico Plaatzer, lokale fotograaf heeft onlangs een boek gemaakt met lokale kunstwerken.

Met het doel om nieuwe kunst aan te schaffen, zou het curatorium zich moeten richten op zowel bekende als minder bekende namen van aankomende en jonge kunstenaars.

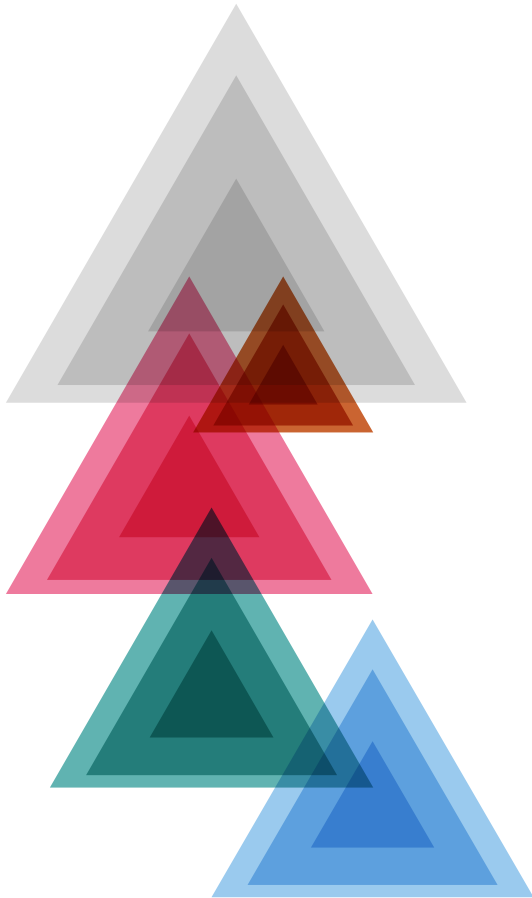

4

Programmalijn 2

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

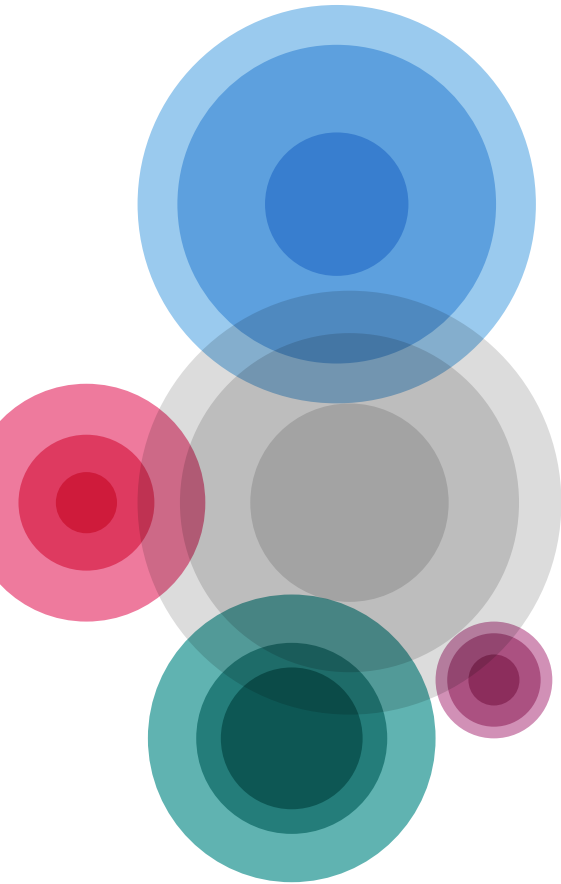

Programmalijn 1, permanente kunst, beschrijft hoe de gemeente kan toewerken naar een gedragen beleid voor de komende jaren. Het beschrijft de voorwaarden voor implementatie als het gaat om het onderhoud van bestaande kunstwerken, het opstellen van kaders en criteria, vormen van ontsluiting van informatie over de kunstwerken en wat de financiële, procedurele kaders kunnen zijn.

Programmalijn 2, de Biënnale beschrijft een specifiek voorstel vanuit de kerngroep voor het toevoegen van nieuwe kunst aan de openbare ruimte.

Een biënnale is een tweejaarlijkse kunstmanifestatie. In deze vorm spreken we over een buitententoonstelling voor beeldende kunst in de hele gemeente Noordwijk.

Omdat het aankopen of toevoegen van werk van professionele kunstenaars intensief, tijdrovend en al snel kostbaar is, kan een biënnale een goede manier zijn om een de gemeente Noordwijk een boost te geven op het gebied van kunst en cultuur. Zeker in tijden van corona en de verwachte nasleep, is een biënnale een hele goede manier om inwoners en bezoekers te trekken. Maar ook om het culturele leven mee te laten liften op het programma door zogenoemde side events.

Allereerst wordt het concept van de biënnale beschreven en in paragraaf 2 de doelstellingen.

In paragraaf 3 wordt ingegaan op de organisatie en de kostenraming. Tenslotte worden in paragraaf 5 wat ideeën, inspiratie en voorbeelden gedeeld.

4.1 Biënnale

Een gedachte die unaniem bij de kerngroep opkwam en werd gedeeld is om een (verbindende) buitententoonstelling te maken waarmee de collectie op een organische manier kan groeien en in kwaliteit onderscheidend en verrassend kan zijn voor de gemeente Noordwijk. De vorm van biënnale kan het onzichtbare zichtbaar maken en bezoekers op een ander manier naar hun omgeving laten kijken. De vorm van een biënnale past ook financieel en organisatorisch goed bij Noordwijk, omdat er op deze manier:

- gefaseerd kunst kan worden toegevoegd aan de collectie, rekening houdend met een beperkt budget voor BKOR vanuit de gemeente;
- een tijdelijke tweejaarlijkse presentatie voor afwisseling kan zorgen en er kan tegelijkertijd een keuze worden gemaakt om één of meerdere kunstwerken aan te kopen;
- door een relatief ruime voorbereidingstijd fondsen kunnen worden aangeschreven en partners kunnen worden betrokken.

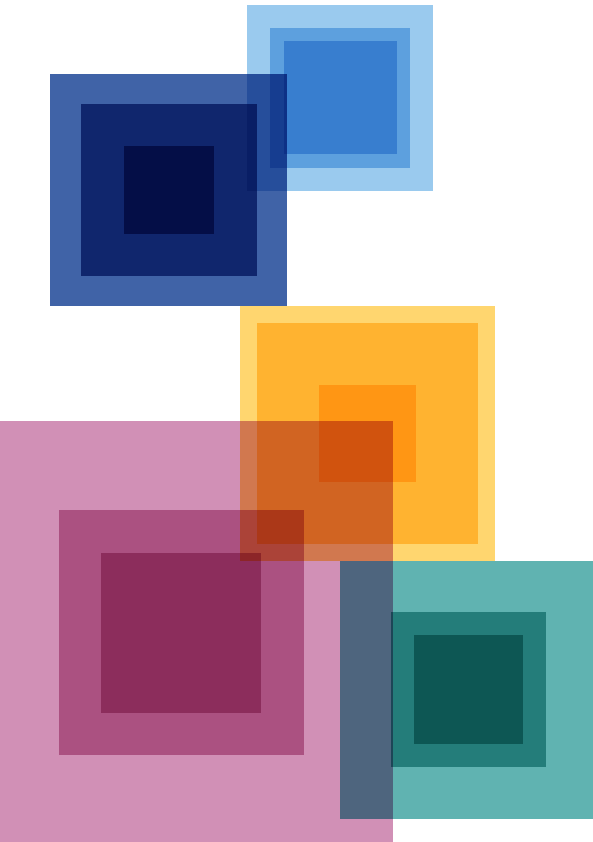
4.1.1 Het concept

De formule van een biënnale gaat uit van de gedachte dat aan kunstenaars worden gevraagd om met (nieuw) werk te reageren op een specifieke plek en op een gefaseerde wijze tot een nieuw aanbod te komen van kunstwerken. Deze vorm kan op termijn een kwalitatief hoogwaardig kunstproject realiseren en kan bezoekers en bewoners opnieuw laten kijken naar het landschap. Dat maakt een biënnale zowel toegankelijk voor de hardcore kunstliefhebbers als voor het grotere publiek.

Het ontstaan van het landschap of de thematiek van de klimatologische ontwikkelingen, zou een leidend onderwerp kunnen zijn. Duurzaamheid is daarbij een voorwaarde wat onder andere terug moet komen in materiaalgebruik. Daarbij is het denkbaar en wenselijk dat de beelden in de openbare ruimte aansluiten bij het verleden, zoals bij de kruidenteelt, een abdij, beroemdheden, landgoederen en andere bijzonderheden.

Het moet gaan om kwalitatief en hoogstaand werk van zowel gearriveerde als jonge, minder bekende beeldende kunstenaars dat in een onderscheidende buitententoonstelling kan worden neergezet.

De IJsselbiënnale in Deventer is hier een voorbeeld van, waar met ruim 100 makers uit de IJsselvallei rondleidingen, lezingen van kunstenaars, muziek, tentoonstellingen, wandelingen, workshops en theater op landgoederen worden georganiseerd in en langs de karakteristieke Hanzesteden. Andere voorbeelden die de kerngroep

noemde zijn de Beaufort biënnale en de Oostende Hoop biënnale (Oosterhout) waar een tweetal curatoren ruim twintig kunstenaars uitnodigt om met hun werk te reageren op de omgeving.

4.1.2 Doelstellingen biënnale

Een biënnale moet ook als gewenst effect hebben om het cultuurtoerisme te versterken. Publiek dat voor de buitententoonstelling komt, maakt ook kennis met de (historische) rijkdom van het gebied.

De opzet van een biënnale heeft de ambitie om op termijn een nieuwe cultuurtoeristische trekpleister te worden in Noordwijk, waarbij er allerlei kansen liggen voor arrangementen en verblijfsrecreatie. De verbinding van de dorpskernen is dan een spin-off van de belangstelling van de internationale bezoekers/toeristen/congresgangers, et cetera. Een tweejaarlijkse buitententoonstelling draagt bij aan:

- het internationale karakter voor Noordwijk: toerisme, strand, congressen en ruimtevaart;
- het internationale karakter van Noordwijkerhout en De Zilk: de bloembollenteelt en de tulpenvelden in het voorjaar en haar export naar het buitenland;
- de kuuroordstatus van Noordwijk;
- het bereiken van de doelgroep jongvolwassenen.

4.1.3 Versterking van de culturele infrastructuur

Een biënnale kan worden gecombineerd met interessante evenementen of tentoonstellingen die al plaatsvinden in de culturele infrastructuur van Noordwijk. Dit kan

door samen te werken met een galerie, musea of het organiseren van een symposium of congres. Samenwerking met de culturele infrastructuur (en omgekeerd) kan een versterkende werking hebben, doordat er bijvoorbeeld een grote stroom van bezoekers is of een kunstminnend publiek zoals KunstKlank of Opera aan Zee of juist een disciplinair vergelijkend evenement. De volgende initiatieven lenen zich goed voor een verdere verkenning en/of samenwerking in een bepaalde tijdsperiode:

- KunstKlank streeft naar lokale producties met een landelijke uitstraling en brengt professionele kunstenaars en (nog) niet professioneel talent samen in jaarlijkse projecten. Binnen deze projecten worden elementen van podiumkunsten, beeldende kunsten en muziek theateraal gecombineerd. KunstKlank heeft doorgaans twee grote producties; in het voorjaar en in de zomer.
- Stichting Opera aan Zee organiseert sinds 1997 operavoorstellingen in de open lucht. Tegen het decor van strand, zee en duinen vinden er voorstellingen plaats in tuinen, op terrassen, in het duin, op pleintjes en op het strand. Opera aan Zee biedt twee keer in de zomerperiode een podium aan jong professioneel operatalent en gebruikt Noordwijk daarbij als decor en wil daarbij toegankelijk zijn voor (aanstaande) operaliefhebbers.
- Met Zeep aan Zee brengt Martine Zeeman jaarlijks een grote productie van eigentijds modern en klassiek theater voor kinderen, jongeren en volwassenen en daarbij eigen geschreven producties.

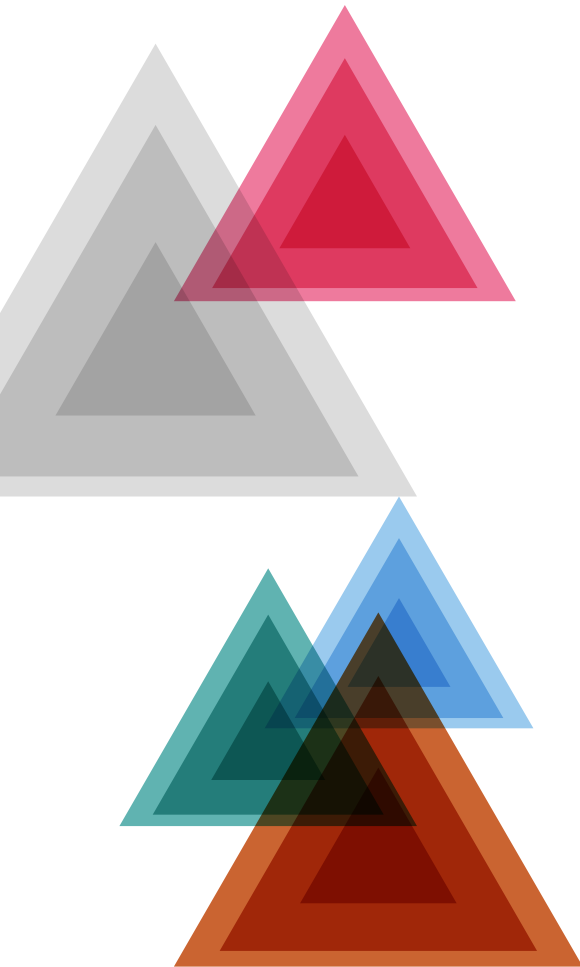
- Passie van Noordwijkerhout ('de Passie') presenteert totaal-locatie-theater (zang en dans) waarbij sociale samenhang en verbinding leggen de uitgangspunten zijn zonder een vast programma. In maart 2018 hebben zij productie DeusX opgevoerd. Een project met en door jongeren uit de Bollenstreek.
- Het Schildersfestival vindt een week in de zomer plaats. In de afgelopen twintig jaar namen elk jaar tussen de 50 en 100 schilders deel en zijn er intussen duizenden schilderijen verkocht aan particulieren en bedrijven.

4.1.4 Organisatie

Voor een biënnale moet er een aparte stichting worden opgericht die bestaat uit een curator en een selectiecommissie. De kern van de biënnale is een buitententoonstelling met kunstwerken die speciaal gericht zijn op een specifieke locatie in de gemeente en haar omgeving. Mogelijk kan deze worden gecombineerd met bestaand werk uit de collectie van de gemeente dat aansluit bij het thema van de tentoonstelling waarbij de organisatie expliciet kiest voor hedendaagse beeldende kunst.

Kostenraming

Een biënnale kan uiteraard zo groot en zo klein worden georganiseerd al naar gelang ambitie en budget waarbij deze vorm uiteraard moet groeien in bekendheid en omvang de komende jaren. Het budget is vervolgens mede afhankelijk van de gekozen richting, artistieke kwaliteit, relevantie voor de gemeente, fondsen en andere partijen (geldschietters). De eerste fase zouden wij ingaan met het maken van een inhoudelijk

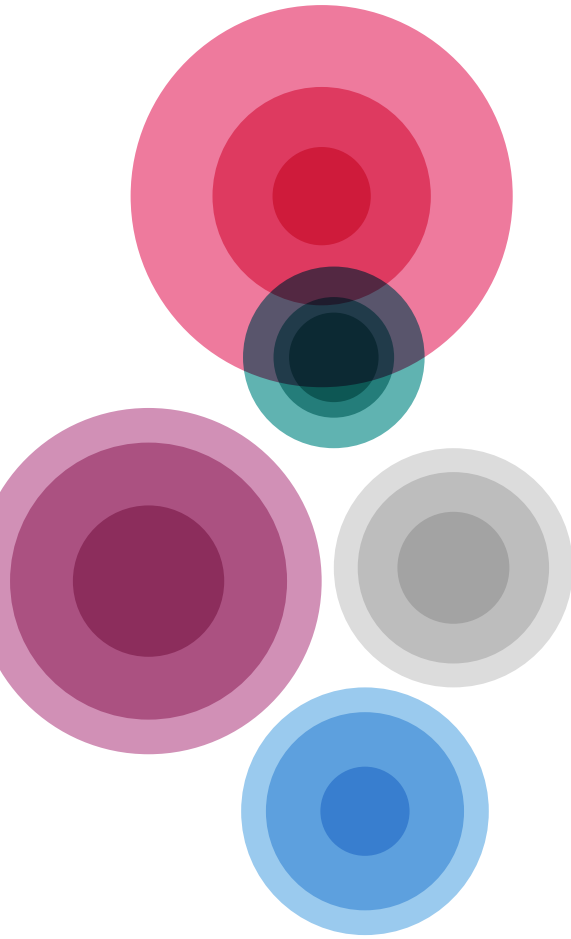
projectplan, inclusief het kiezen voor een specifieke (inhoudelijke/thematische) richting en daarmee de financiering rond te krijgen, rekening houdend met verschillende scenario's. Een uitwerking van de planning en raming van kosten volgt in hoofdstuk 9.

De doelstellingen van een biënnale moeten zijn:

- Het realiseren van een kwalitatief hoogwaardig kunstproject dat Noordwijk op de kaart zet.
- Inwoners en bezoekers op een nieuwe manier laten kijken naar Noordwijk, haar landschap en kernen.
- Het vanuit de beeldende kunst in de openbare ruimte bijdragen aan de actualiteit met betrekking tot duurzaamheid, klimaat en verandering in het landschap;
- Het uitnodigen van jonge en meer bekende kunstenaars uit binnen- en buitenland om werk te maken voor een specifieke locatie en zich daarbij te verhouden tot het landschap en iconische plekken in de vorm van een biënnale.
- Het organiseren van (rand)programmering en site-events voor lokale kunst waarin aandacht is voor de lokale kunstenaars.

4.1.5 Ideeën, inspiratie en voorbeelden

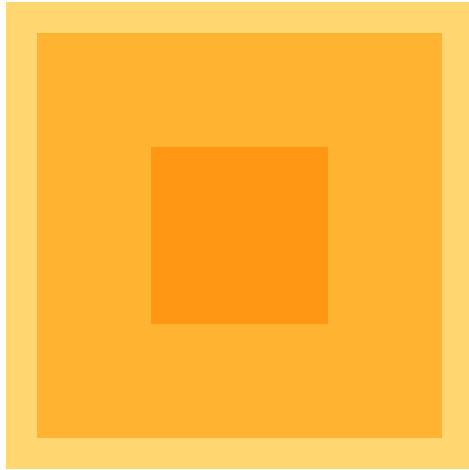
De invulling van een biënnale ligt bij de nog aan te stellen curator die (bijvoorbeeld themagewijs) kiest voor een selectie van kunstenaars. De kerngroep heeft in opmaat naar een biënnale, al haar inspiratie gedeeld in good practices en beelden en namen van biënnales en kunstenaars die kunnen inspireren bij Noordwijk. Ook heeft ze het

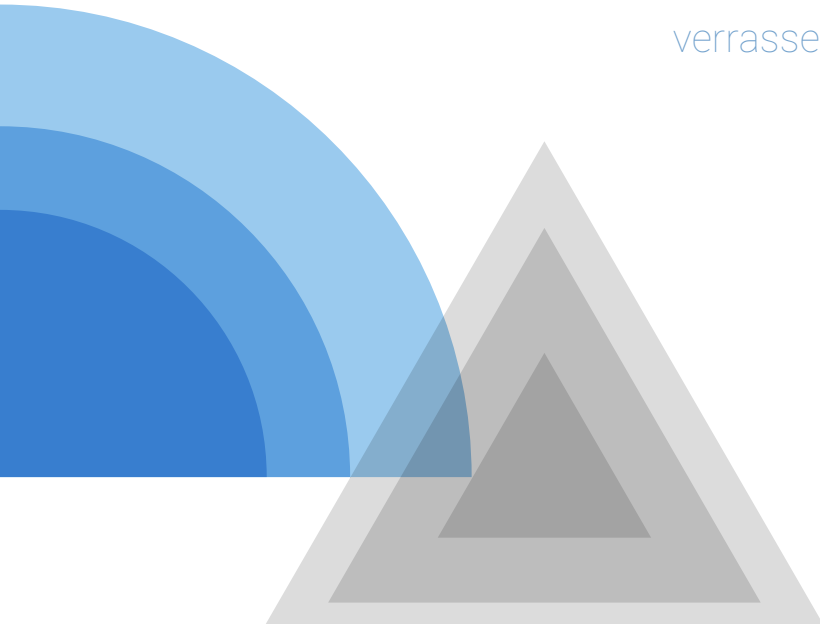
belang aangegeven van innovatieve ontwikkelingen (als licht- en soundscapes) en duurzame vormen, als voorbeeld die goed passen in het landschap van Noordwijk. We denken hierbij onder meer aan het voorbeeld van werken uit biënnales als Beaufort, Venetië of ARTZuid. Namen die vielen waren die van Daan Roosegaarde, Jozef Klíbanksky, Damian Hirst en het voorbeeld van Pillage of the Sea (2021) van de Italiaanse kunstenaar Rosa Barba, Beaufort Oostende, Slem of een Krijn Giezen (Noordwijk) als het gaat om werken met de elementen, klimaat en duurzaamheid.

Een gedachte die unaniem bij de kerngroep opkwam en werd gedeeld is om een (verbindende) buitententoonstelling te maken waarmee de collectie op een organische manier kan groeien en in kwaliteit onderscheidend en verrassend kan zijn voor de gemeente Noordwijk.

5

Planning en begroting 2022 - 2025

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

In dit masterplan voor BKOR lopen in feite twee lijnen parallel: de huidige collectie van de gemeente Noordwijk en hoe daarmee verder te gaan en een plan voor het gefaseerd toevoegen van nieuwe onderscheidende kunst aan de openbare ruimte. Beide trajecten kunnen in januari 2022 van start gaan. Deze projecten worden ondersteund door een externe projectleider.

5.1.1 programmalijn 1. Permanente kunst

De gemeente kan met ondersteuning van de projectleider, in januari 2022 beginnen met het benaderen van een aantal potentiële kandidaten met de vraag om tijdelijk plaats te nemen in een curatorium voor de duur van twee jaar.

Voor een rol in het curatorium is het van belang dat er geen lopende subsidierelatie is met de gemeente noch sprake is van het op korte termijn doen van een aanvraag. Verder strekt het tot de aanbeveling om leden uit te nodigen met een breed netwerk en mogelijk ook uiteenlopende disciplines: bijvoorbeeld een kunstenaar, architect en stadsontwikkelaar of vormgever¹¹.

Het curatorium komt in 2022 gemiddeld vier keer per jaar bij elkaar om beslissingen te nemen over de huidige collectie, ideeën op het gebied van kunst in de buitenruimte uit te wisselen en/of een advies te geven op ingediende aanvragen en plannen.

¹¹ De Omgevingsvisie Noordwijk 2030 kan mede richting geven aan de ambitie van het curatorium en de keuze voor de leden.

Dit curatorium wisselt van leden in 2024 en wordt gedurende de hele cultuurplanperiode 2022 - 2025 voorgezeten door de beleidsmedewerker(s) van de gemeente. Verder wordt het curatorium ondersteund in de communicatie door een zzp'er. Voor de leden van het curatorium geldt een gebruikelijke vacatievergoeding per vergadering.

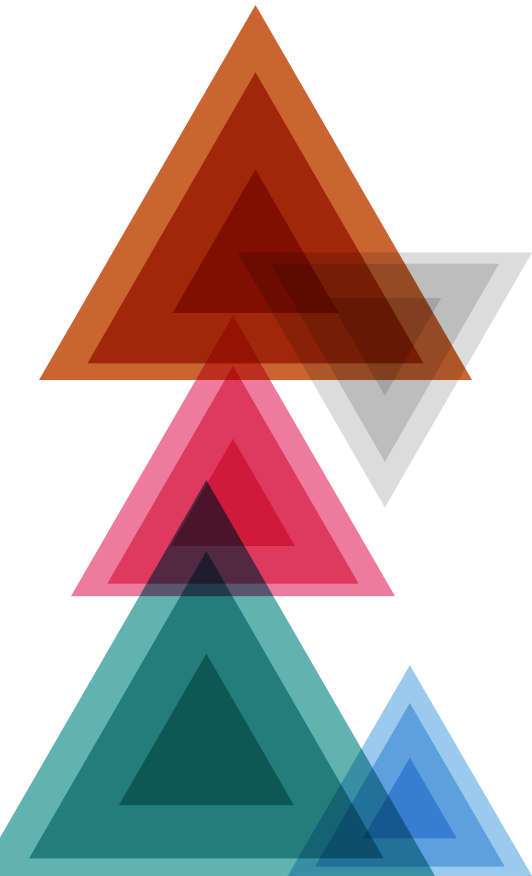
De dekking ad € 80.000,- komt voort uit het vastgestelde cultuurbeleid: Cultuur in de kern.

Zie tabel 1. voor de begroting voor programmalijn 1.

Begroting Curatorium

	2022	2023	2024	2025	TOELICHTING
Onderhoud & beheer BKOR	€ 30.000,-	€ 30.000,-	€ 30.000,-	€ 30.000,-	Kunstwacht
Beheer en vervanging panelen	€ 2.800,-	€ 2.500,-	€ 2.500,-	€ 2.500,-	Vervanging panelen
Lokale aanvragen kunstenaars, activiteiten op het gebied van het ontsluiten van BKOR, verplaatsen werken, onderzoeken etc.	€ 20.000,-	€ 39.000,-	€ 39.000,-	€ 39.000,-	Aan de hand van opgestelde kaders en criteria
Projectleider	€ 10.000,-				Oprichtingskosten voor het curatorium
Curatorium (vacatievergoeding)	€ 2.400,-	€ 2.400,-	€ 2.400,-	€ 2.400,-	Uitgaande van 3 leden (4x per jaar 200 euro per vergadering)
Communicatie uitingen - ZZP-er - teksten routes - overig.	€ 4.300,-	€ 4.300,-	€ 4.300,-	€ 4.300,-	Gem. 2-3 uur per week 45 euro p/u 8 maanden per jaar/ ZZP
Website	€ 7.000,-	€ 300,-	€ 300,-	€ 300,-	Eenmalige kosten en daarna jaarlijkse kosten hosting website
Fotografie	€ 2.000,-	€ 0,-	€ 0,-	€ 0,-	Eenmalige kosten beelden fotograferen voor website
Kantoorkosten/ICT	€ 1.500,-	€ 1.500,-	€ 1.500,-	€ 1.500,-	
Totaal	€ 80.000,-	€ 80.000,-	€ 80.000,-	€ 80.000,-	

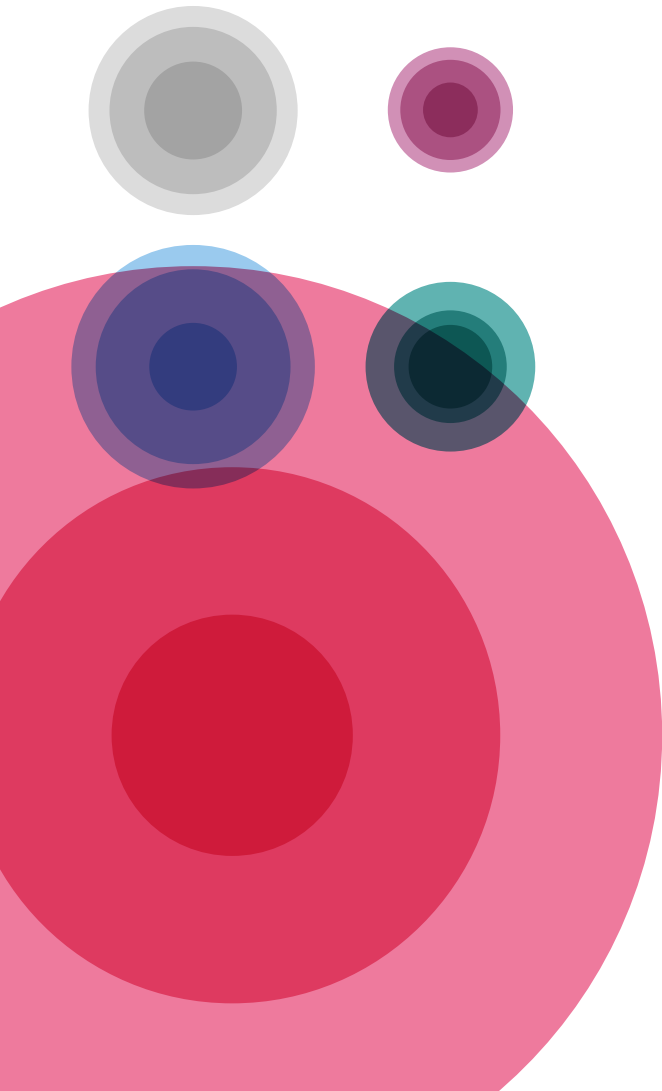
5.2.2 Programmalijn 2 Biënnale

Voor de tweejaarlijkse buitententoonstelling Biënnale gaan we uit van meerdere edities. De gemeente heeft een incidenteel budget beschikbaar gesteld van € 240.000,-. Dit bedrag moet de basis vormen in het dekkingsplan van de eerste biënnale, aangevuld met bijdragen van sponsors, fondsen, partners en overige inkomsten. De totale begroting voor de eerste biënnale in 2023 is € 367.500,-.

Het ambitieniveau dat wordt nagestreefd door de projectgroep behoeft naar schatting een begroting van € 500.000. Na de eerste editie zal worden geëvalueerd, hierna volgt een voorstel voor een tweede editie.

Het doel is om na verloop van tijd meer budget voor de kunst zelf (€ 150.000,-) ter beschikking te kunnen stellen. Dit is uiteraard afhankelijk van verschillende factoren, zoals het inhoudelijk plan, de kunstwerken, bezoekers en bijdragen van derden.

Met ingang van 2022 zal er door de projectleider een start gemaakt worden met een curator en fondsenwerver om tot een inhoudelijk plan te komen om de benodigde (aanvullende) financiering binnen te halen.

Een voorbeeld van de planning ziet er als volgt uit:

- Stap 1: het aanstellen van een curator en het maken van een inhoudelijk projectplan voor de biënnale inclusief de selectie van kunstenaars.
- Stap 2: het vaststellen van het budget, afhankelijk van de ambitie en de financiële mogelijkheden, waarmee uiteraard de grootte en omvang van de biënnale wordt bepaald (hier zijn meerdere scenario's mogelijk) (januari - april 2022).
- Stap 3: het werven van fondsen/bedrijven en samenwerkingspartners (go-/no-go- moment) (april - september 2022).
- Stap 4: het geven van een programma van eisen (bijvoorbeeld aan de hand van een speciaal geschreven essay, afgestemd op de locatie) aan de kunstenaars (september - december 2022).
- Stap 5: het installeren van het team, voorbereiding en uitvoering in het najaar van 2023.

Zie tabel 2. Voor de begroting voor programmalijn 2.

BIENNALE 2022

KOSTEN

Personele kosten

projectleider	€	30.000,-
curator	€	45.000,-
communicatieadviseur	€	17.500,-
Vrijwilligerscoördinator	€	3.000,-
vrijwilligers	€	2.000,-
	€	97.500,-

Publiciteit

productiekosten	€	35.000,-
promofilm	€	7.000,-
publicatie/catalogus	€	12.500,-
	€	54.500,-

Bureaunkosten

reis-en verblijfkosten organisatie	€	7.500,-
accountant	€	1.500,-
huur kantoorruimte op locatie	€	2.500,-
interne/ telefonie	€	450,-
kantoomateriaal	€	750,-
porto	€	250,-
bankkosten	€	1.200,-
rente	€	1.350,-
verzekering	€	2.500,-
	€	18.000,-

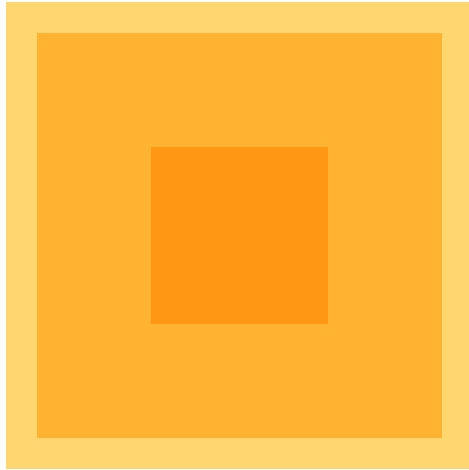
Biënnale

KUNST (honoraria/opdracht/productie)	€ 135.000,-
huur en schoonmaak locaties	€ 5.000,-
inrichtingskosten locaties	€ 15.000,-
opening	€ 7.500,-
activiteitenprogramma	€ 17.500,-
transport	€ 10.000,-
kassa	pm
inrichtingskosten/huur horeca	pm
educatie BO en VO	pm
TOTAAL	€ 190.000,-

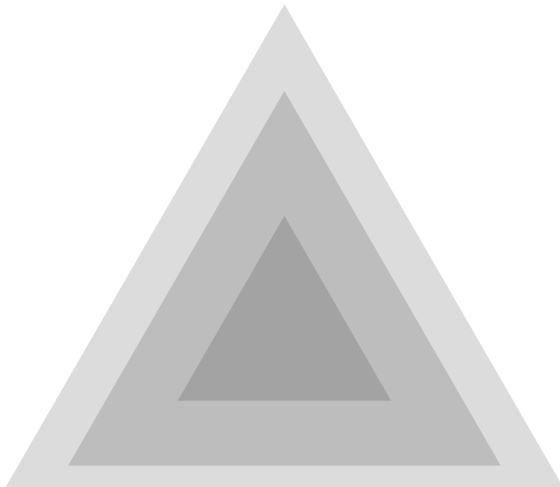
Publieksonderzoek	€ 8.000,-
TOTAAL	€ 8.000,-
TOTAAL	€ 368.000,-

DEKKING

Gemeente Noordwijk Cultuurbudget	€ 240.000,-
Mondriaan Fonds	€ 20.000,-
Prins Bernhard Cultuurfonds	€ 15.000,-
Fonds21	€ 15.000,-
Sponsoring (deels in natura)	€ 25.000,-
Entreegelden	€ 10.000,-
Publicatie/catalogus	€ 13.000,-
Provincie/partners	€ 30.000,-
TOTAAL OPBRENGSTEN	€ 368.000,-

Verder strekt het tot de aanbeveling om leden uit te nodigen met een breed netwerk en mogelijk ook uiteenlopende disciplines: bijvoorbeeld een kunstenaar, architect en stadsontwikkelaar of vormgever.

6

Conclusie en aanbeveling

1

2

3

4

5

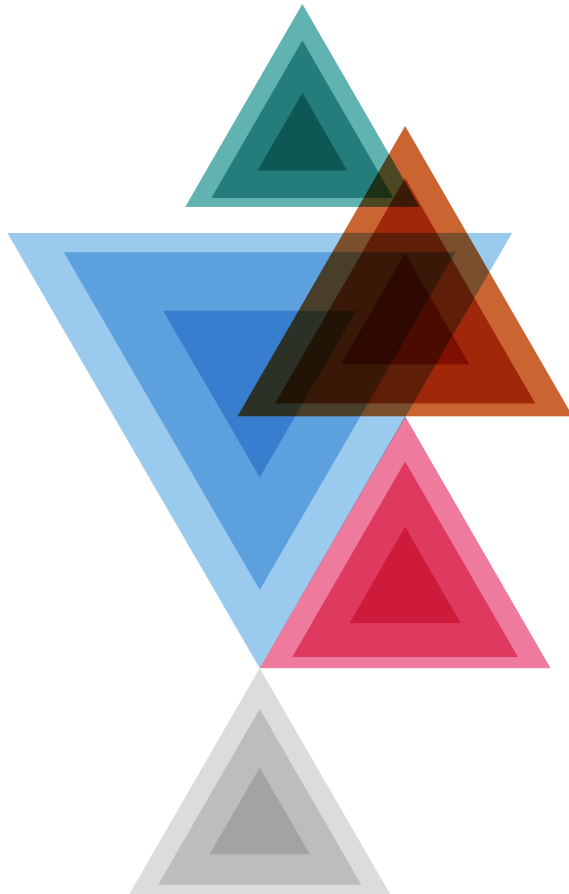
6

De opdracht van de gemeente is om te komen tot een meerjarenplan voor beeldende kunst in de openbare ruimte met een internationale statuur en uitstraling. Als spin-off zou het de afzonderlijke dorpskernen (De Zilk, Noordwijkerhout, Noordwijk Binnen en Noordwijk aan Zee) meer zichtbaar mogen maken en verbinden. Aan de hand van gesprekken met verschillende mensen in Noordwijk, waaronder een zeer betrokken kerngroep, is input geleverd voor een masterplan beeldende kunst waarbij we hebben nagedacht over de huidige collectie en het toevoegen van nieuwe kunst aan de publieke ruimte. De identiteit van het landschap geeft een kader en thema aan kunst in de openbare ruimte. Elke dorp heeft specifieke eigenschappen en de diversiteit in het landschap is voor Noordwijk haar onderscheidende element.

Het startpunt is het installeren van een curatorium Beeldende Kunst in de Openbare Ruimte in Noordwijk dat aan de hand van heldere criteria onafhankelijk advies kan geven.

Op basis van vastgestelde criteria kan er worden gekozen voor het behouden, afstoten of verplaatsen van beelden. Het verplaatsen van beelden kan alleen binnen een bepaalde context, omdat het zonder context niet automatisch zorgt voor een fysieke verbinding tussen de dorpen. Er zijn daarbij verschillende categorieën te onderscheiden: beelden die rechtstreeks verwijzen naar gebeurtenissen of de identiteit van de omgeving of monument en er is een relatief groot aantal beelden gemaakt in opdracht van de gemeente ter gelegenheid van de opening van een school.

Het grootste gedeelte van de beelden staat in Noordwijk aan Zee en Noordwijk Binnen. Verder zijn daarbij interessante koppelingen te maken met bestaande fiets- en wandelroutes tussen de dorpen, binnenplaatsen en kerken en in het landschap afhankelijk van de gekozen thematische richting. Ook versterking met de bestaande culturele infrastructuur strekt tot de aanbeveling.

Het toevoegen van nieuwe kunst is al snel zeer kostbaar en een biënnale zou tegemoetkomen aan het gefaseerd laten groeien van het aanbod, waarmee tegelijkertijd de ambitie van een onderscheidend niveau kan worden gehaald. Een biënnale levert het perspectief van een tweejaarlijkse tentoonstelling met jonge en gevestigde namen die zich verhouden tot de omgeving van Noordwijk.

De gemeente Noordwijk kan op voorspraak van een curatorium (en/of curator) één of meerdere aankopen doen en die toevoegen aan de publieke ruimte. Dit lijkt een realistisch scenario voor de doelstelling om nieuwe kunst toe te voegen aan de publieke ruimte. Een dergelijke vorm moet vanzelfsprekend 'marketingwaarde' en toegankelijkheid voor bezoekers en bewoners opleveren.

De culturele infrastructuur profiteert van een biënnale en omgekeerd kan een biënnale goed ingebed worden in het tijdspad van de reguliere programmering van Noordwijk en haar gemeenschap van kunstenaars.

Een goede ontsluiting van de huidige collectie en nieuwe kunst is daarbij een voorwaarde.

Onze dank gaat uit naar alle mensen die bereid waren om ons van informatie te voorzien en in het bijzonder de kerngroep.

Jurriaan van Hall - kunstenaar

Frum van Egmond - ontwerper, oprichter van de Noordwijkse School

Herma van Piekeren - cultureel ondernemer

Judith de Haas - kunstenaar

Pam Vis-Feijtes - kunstenaar

Sandrine van Noort - kunsthistoricus en curator
gemeente Noordwijk

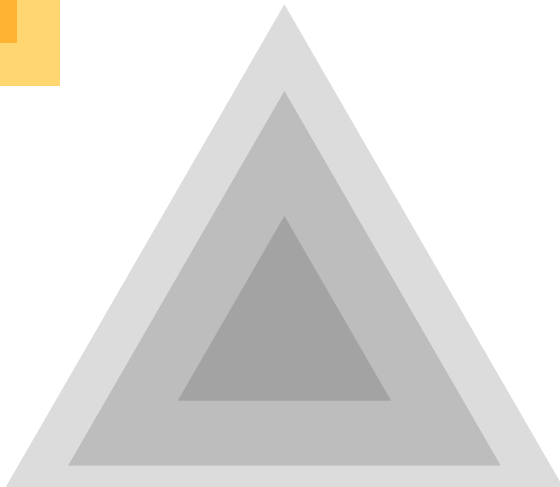
Hans van Egmond - architect

Tina Willekes - Move2More

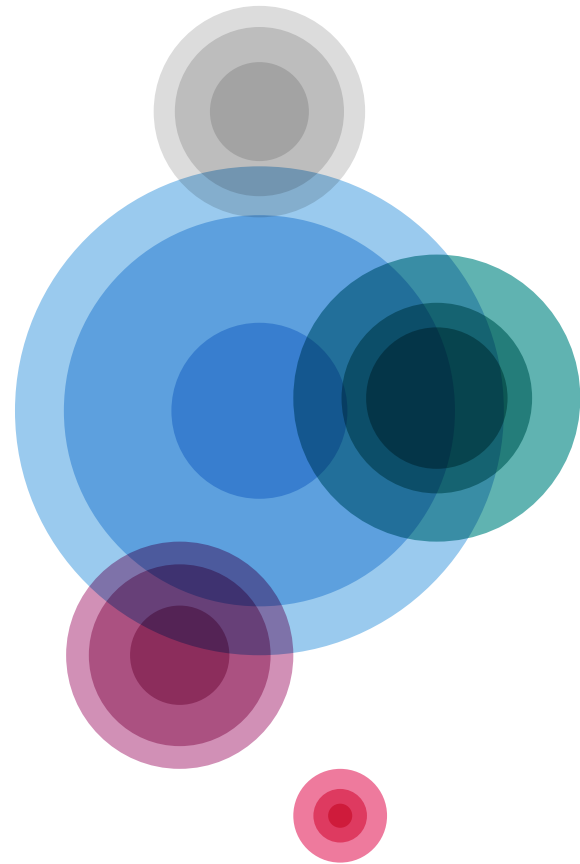
Margret Mijsbergh - kunstenaar

Jan Dekker - kunstenaar.

De opdracht van de gemeente is om te komen tot een meerjarenplan voor beeldende kunst in de openbare ruimte met een internationale statuur en uitstraling.

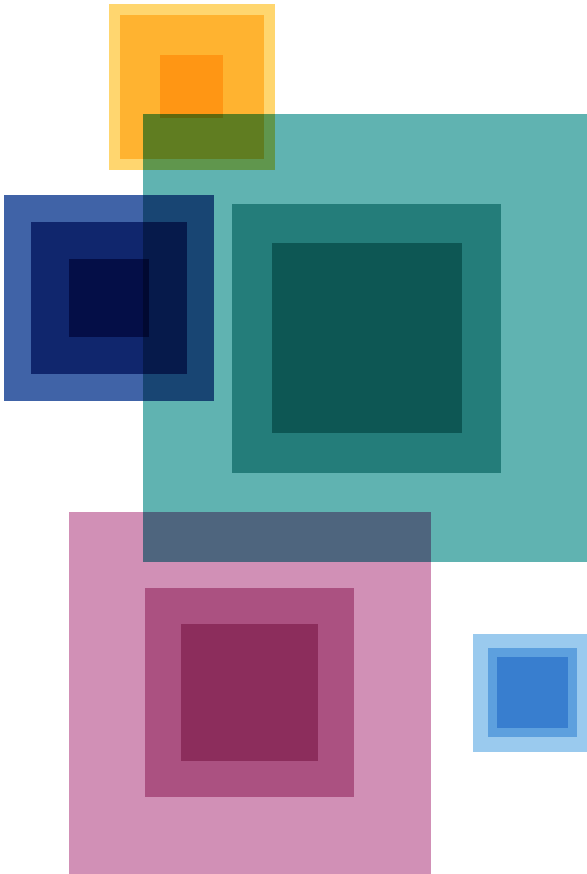
Bijlage 1 **Overzicht huidige collectie Noordwijk**

Bijlage 2

Bronvermelding

- Kunstwacht Noordwijk (website)
- Beleidsplan: Sterren voor Cultuur - bouwstenen cultuurbeleid 2018 - 2021
- Notitie 'Beeldende kunst 2015 - 2018'
- Omgevingsvisie Noordwijk 2030
- Concept 'Samen maken we de toekomst voor Noordwijk!'
- Overzicht ambassadeurs BKOR Noordwijk
- Positie en uitgangspunten van de kerngroep Noordwijk
- Uitgebreid verslag ontsluiting BKOR met voorbeelden in Rotterdam, Breda en Leiden (korte interviews)

Bijlage 3

Onderzoek ontsluiting BKOR - voorbeelden elders in het land

Opgesteld door Tamara Bakker, senior adviseur BMC

Aanleiding en toelichting opzet

Onderdeel van deze opdracht is het uitvoeren van een verkenning naar verschillende opties voor het centraal ontsluiten van beeldende kunst in de openbare ruimte in gemeente Noordwijk. Wanneer bestaande routes geoptimaliseerd zijn, welke mogelijkheden zijn er dan om deze beter onder de aandacht te brengen bij publiek? Denk bijvoorbeeld aan een app of een website. Volgens de offerte heeft BMC gesprekken gevoerd met geslaagde voorbeelden elders in het land, om inspiratie op te doen en inzicht te krijgen in verschillende opties, te nemen stappen, een eerste indicatie van de kosten en voorwaarden voor succes. Vanzelfsprekend zijn deze voorbeelden niet een-op-een te kopiëren naar de specifieke context in Noordwijk, maar de geleerde lessen kunnen wel meegenomen worden in de ontwikkeling hier te zijner tijd.

We hebben gesproken met de volgende initiatieven/organisaties/personen:

- Rotterdam Routes: Marlies den Hartogh, voorheen projectleider bij BRAND Communicatie en Jeroen Everaert, creative director Mothership;
- Blind Walls Gallery: Dennis Elbers, oprichter en directeur;
- Beeldende Kunst & Openbare Ruimte (BKOR) Rotterdam: Marjolijn van der Meijden, projectleider.

De opgehaalde informatie wordt hieronder per initiatief samengevat. De belangrijke lessen die worden genoemd hebben niet altijd betrekking op puur de ontsluiting, maar soms ook op het proces voorafgaand, aangezien deze op een natuurlijke wijze aan elkaar verbonden zijn. Nog een opmerking vooraf is dat de gemaakte kosten die genoemd worden slechts een eerste indicatie bieden. Deze zijn zeer sterk afhankelijk van de schaalgrootte en ambities en dienen in een volgende fase verder uitgewerkt te worden voor de specifieke context in Noordwijk, bijvoorbeeld door offertes op te vragen. Het geeft echter voor nu al wel een eerste orde van grootte mee waarmee rekening gehouden kan worden.

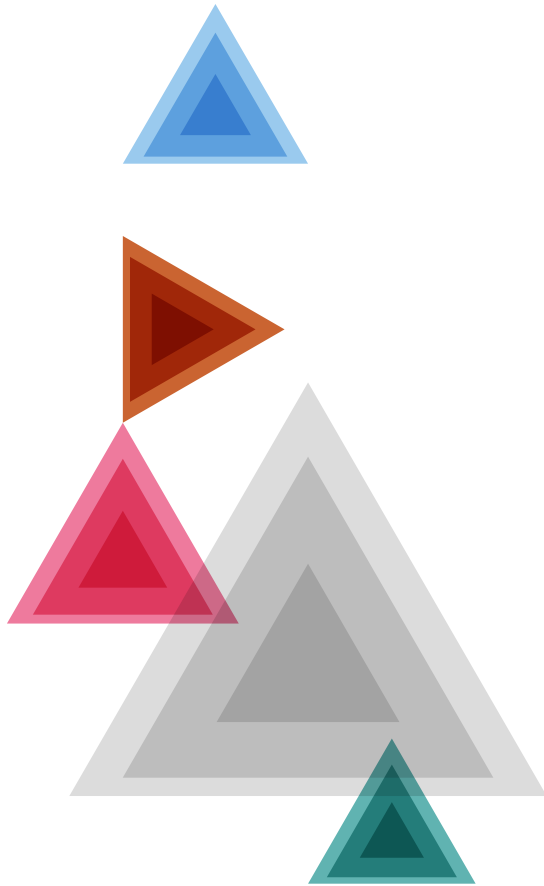
Beeldende Kunst & Openbare Ruimte (BKOR) Rotterdam

Introductie case

BKOR Rotterdam is onderdeel van CBK Rotterdam. CBK Rotterdam werkt aan een levendig kunstklimaat in Rotterdam door middel van drie programma's:

1. BKOR/Sculpture International Rotterdam (stadscollectie in de openbare ruimte)
2. Art Office (equiperen kunstenaars)
3. TENT Rotterdam (podium en productiehuis kunstenaars)

Voor de activiteiten dient zij iedere vier jaar een aanvraag in voor het cultuurplan bij de gemeente Rotterdam. BKOR zorgt voor het beheer en onderhoud van ruim 500 kunstwerken van de Rotterdamse Beeldencollectie en adviseert gemeente, burgers en kunstenaars met betrekking tot het realiseren, plaatsen, herplaatsen en saneren van openbare kunstwerken. BKOR Rotterdam bemiddelt tussen de vraag uit

de stad naar kunst en stadsverfraaiing en het aanbod van (Rotterdamse) kunstenaars. Als één van de hoofdtaken ontfermt zij zich tevens over het ontsluiten van de kunst in de openbare ruimte richting het publiek. Dit doet zij op diverse manieren: creatie van routes die gepubliceerd worden in de vorm van brochures, het verzorgen van fysieke rondleidingen langs de kunstwerken in de stad en volledige ontsluiting van het totale aanbod via een plattegrond op de website. Via het programma Z-Files, Kunst en de stad worden kunst, openbare ruimte en de stad bovendien nog eens verder onder de aandacht gebracht en inhoudelijk verdiept door middel van lezingen, events, presentaties, manifestaties, gastcolleges en excursies. Ieder middel dient een andere doelgroep met een andere informatiebehoefte.

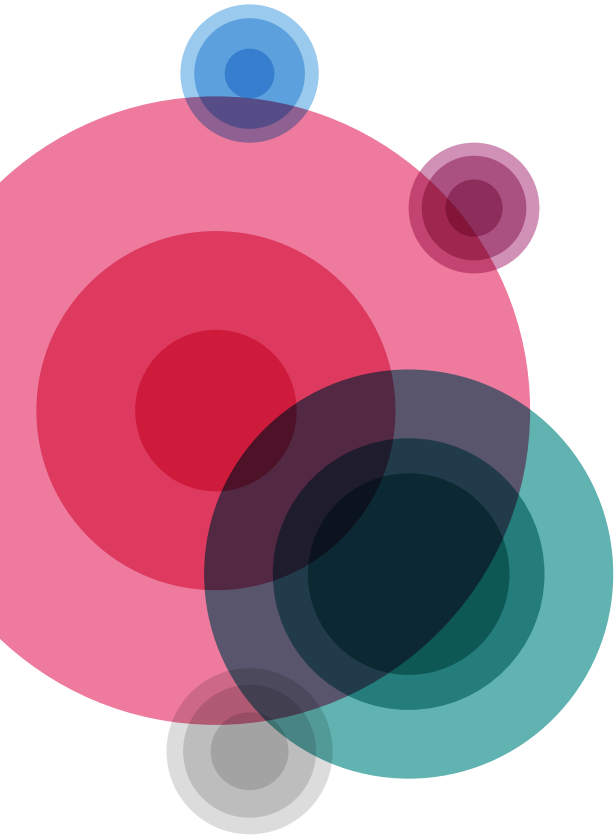
Verskillende manieren van ontsluiting

- **Routes.** BKOR Rotterdam maakt verhalen met beelden en verwerkt deze in een route. Hierin wordt ook de combinatie met lokale horeca en winkelen gemaakt. Voorbeelden: lichtroute, romantische singels in Rotterdam en arbeid en migratie (specifiek voor het stadsdeel Katendrecht/Feijenoord). Deze routes worden in brochurevorm aangeboden bij de Rotterdam Tourist Information (VVV) en zijn als PDF te raadplegen op de website. Stadswandelen is momenteel heel erg in; het ontdekken van nieuwe gebieden. Daar sluit deze aanpak naadloos op aan. De meeste routes zijn (nog) enkel in het Nederlands beschikbaar, met een enkele uitzondering in het Engels (lichtroute). In de toekomst wil BKOR Rotterdam dit aanbod voor bijvoorbeeld expats verder uitbreiden. Een route wordt ontwikkeld voor een specifiek moment, daarna volgen nieuwe routes. Er worden tussentijds

geen updates uitgevoerd. Kostenindicatie: € 10.000,- tot € 13.000,- per routekaart. Denk aan kosten voor drukwerk, de schrijver, fotograaf, grafisch ontwerp en research.

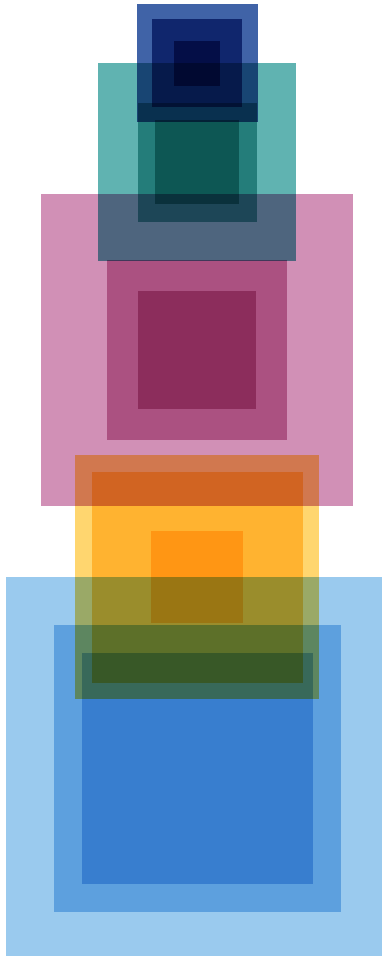
- **Rondleidingen door een gids.** Voor de rondleiding werkt BKOR Rotterdam samen met Arts Index. Zelf heeft BKOR Rotterdam hier weinig mensen voor. Kostenindicatie: minimaal € 10.000,- per jaar.
- **Filmpjes over kunstwerken.** Dit heeft BKOR Rotterdam ontwikkeld in samenwerking met een filmmaker. De korte filmpjes konden getoond worden op scholen, maar waren ook breder toepasbaar. Met een relatief lage investering kan de organisatie op deze manier een groot bereik bewerkstelligen en het kan vervolgens eindeloos worden hergebruikt. Kostenindicatie: € 15.000,- voor tien korte filmpjes.
- **Z-files, Kunst en de stad.** Dit programma geeft meer verdieping, denk aan een college voor professionals. Zo kunnen zij de achtergrond van een kunstwerk beter leren kennen of bijvoorbeeld in contact komen met een kunstenaar. Dit aanbod kan ook vraaggericht ontwikkeld worden, op basis van initiatief uit de samenleving. Een kostenindicatie is door maatwerk lastig te geven.
- **Plattegrond op website (totaaloverzicht).** Het ontwikkelen en onderhouden van de website kost veel geld. Je hebt hier iemand voor nodig met specifieke expertise op het gebied van data en archivering en je moet altijd alert blijven op nieuwe ontwikkelingen. Bij BKOR Rotterdam is de persoon die zich hiermee bezighoudt momenteel twee dagen per week in dienst voor deze taken. In die tijd onderhoudt

zij ook contact met de ontwerppartij en de websitebouwer (coördinator). Advies vanuit BKOR Rotterdam: onderschat dit niet. Het is wellicht beter om kleiner te beginnen en vanuit daar op te bouwen. Je kunt zoveel mogelijk gebruik maken van wat er al is, in plaats van een nieuw online platform te creëren. Kostenindicatie: de meest kostbare uiting van allemaal, exact bedrag niet genoemd maar bovenstaande personele inzet geeft al een goede richting.

Belangrijke lessen/adviezen

- Het is in Rotterdam heel normaal om kunst te initiëren, vanwege de wederopbouw na het bombardement in de Tweede Wereldoorlog. Bij het creëren van de routes en het delen hiervan dient het specifieke verhaal van Noordwijk centraal te staan. Hoe is het culturele DNA van het gebied opgebouwd? Maak het eigen, zodat het herkenbaar is. Dat maakt ook dat inwoners er trots op kunnen zijn en dat het voor toeristen uniek en daarmee aantrekkelijk is.
- Let bij de presentatie van de kunstwerken (in welke vorm dan ook) op de wijze van fotograferen. Leg het niet vast als een museaal afstandelijk beeld, maar laat de kunst zien in de natuurlijke omgeving. Dit hoeft niet zozeer esthetisch te zijn, centraal staat dat de beelden onderdeel zijn van het leven in al zijn rauwheid. Probeer de werken aanraakbaar te maken. BKOR Rotterdam werkt hiervoor met fotograaf Otto Snoek (documentaire fotografie).
- Je hebt ook iemand nodig die goed kan schrijven over kunst/kan beschouwen, om te komen tot een goed artikel. Dit is een vak apart en hierin dient goed geïnvesteerd te worden. Uitleg maakt een werk waardevol. Onderzoek ook de achtergronden van een werk om een goed inhoudelijk verhaal te kunnen toevoegen.

- De beoordeling van de werken (het schouwen) heeft specifieke expertise en continuïteit. In Rotterdam werkt het fijn dat deze belegd is bij een apart orgaan, in plaats van bij de gemeente zelf. Let er wel op dat een commissie altijd samenwerkt met de gemeente, zodat de gemeente er niet achter staat, maar ernaast.
- Activiteiten van BKOR Rotterdam worden niet volledig gefinancierd vanuit cultuurgelden. De organisatie genereert ook zelf een deel van de inkomsten (dit is een eis), bijvoorbeeld via fondsen en opdrachten. Ook komen zij dikwijls in aanmerking voor gemeentelijk geld dat niet gekenmerkt is als kunstbudget, maar bijvoorbeeld voor verlevendiging van de wijk en/of ondernemerschap. Een nauwe aansluiting bij inwoners en winkeliers is van belang, dit zorgt voor gedragenheid. BKOR Rotterdam noemt enkele voorbeelden waarbij mensen uit de buurt kiezen voor kunst (winkeliersvereniging en/of stadsinitiatief). Kunst kan dienen als katalysator en als verbindend element tussen buurten en wijken.
- Wel/niet werken met lokale kunstenaars? (Inter)nationaal aanbod is soms aansprekender, maar let er wel op dat je de lokale kunstenaars in het gebied een plek en een stem geeft. Dit kan bijvoorbeeld ook door één keer in de twee weken een kunstenaarsavond of een contest te organiseren. Lokale kunstenaars kun je niet altijd inzetten voor een grote ambitie, maar gebruik de creativiteit wel om te verlevendigen en om eigen karakter mee te geven.
- Denk aan een groeimodel waarbij je kijkt wat er al laagdrempelig opgepakt kan worden en initieer vervolgens kleinere campagnes met gemeentelijke pr. Je kunt dit gaandeweg steeds verder uitbreiden (groeimodel met stip op de horizon). BKOR Rotterdam adviseert een opstartbudget van zo'n € 50.000,- op jaarbasis

om rondleidingen te geven en effecten hiervan te monitoren. Dit laatste punt vinden zij van groot belang, om indien nodig tussentijds bij te kunnen sturen. Probeer het budget voor een langere tijd vast te leggen (in ieder geval voor twee jaar), zodat de ontwikkeling ook de tijd krijgt. Het moet niet iets eenmaligs zijn, denk aan continuïteit. Zorg ook voor een ambtenaar die toegewijd coördineert en evalueert. De totale inzet van BKOR Rotterdam wordt ingeschat op ongeveer € 4 ton op de lange termijn. Dit reikt te ver voor nu, daarom het advies om kleiner te beginnen.

Rotterdam Routes

Introductie case

De app Rotterdam Routes neemt geïnteresseerden mee op reis door de stad. Het vertelt het verhaal van Rotterdam door de ogen van echte Rotterdammers. Rotterdam Routes is een initiatief van gemeente Rotterdam in samenwerking met Rotterdam Partners en is mede mogelijk gemaakt door onder andere Mothership en BRAND Communicatie. Met deze beide partijen is gesproken om informatie op te halen. Motherships rol in het geheel was de projectleiding, het opzetten van een origineel concept en ontwerp. Zij hebben geholpen om een overkoepelende visie te creëren, hier ligt hun kracht. Samen met de gemeente gingen zij op zoek naar het unieke karakter en centrale thema's. Op basis van knowhow voegen zij vervolgens iets toe aan de beleving. Ze pakken als het ware de ziel van de omgeving en vertalen deze naar doelstellingen. Dit zorgt voor een stevig fundament waarop je kunt

bouwen. Als conceptbureau hebben zij al meer dan 500 projecten gerealiseerd, internationaal. BRAND Communicatie nam het stokje vervolgens van hen over. Zij ontwikkelden het concept inhoudelijk verder door en zorgden voor de verdere invulling. Zij ontfermden zich met name over de samenstelling en redactie van de routes, samenwerkingen met partners in de stad en promotionele aandacht.

Manier van ontsluiting

De app is gratis te downloaden en geeft gebruikers de mogelijkheid om de stad te beleven aan de hand van een local. Zo voel je je geen toerist meer, maar is het alsof je zelf in de stad woont. Er zijn verschillende routes beschikbaar, elk met een eigen thema en een eigen Rotterdamse gids. De routes duren ongeveer één tot anderhalf uur en je kunt op elk punt van de route instappen. Het betreft een mobiele audiotour met push navigatie. Er zijn routes samengesteld rondom specifieke stadsdelen (bijvoorbeeld Coolhaveneiland, Afrikaanderwijk, Hoek van Holland), onderwerpen (bijvoorbeeld Rotterdamse daken, jazz, wederopbouw) en doelgroepen (bijvoorbeeld studenten en kinderen). In eerste instantie werden vijf bestaande routes (als boekje reeds gepubliceerd) geïntegreerd in de app, later zijn er steeds meer nieuwe routes bijgekomen. Inhoud hiervoor werd gegeven vanuit de gemeente, maar BRAND en Mothership kregen vervolgens de vrijheid in de doorontwikkeling ervan en het kiezen van de meest geschikte vorm. De resultaten van de app in het eerste jaar waren naar volle tevredenheid: 80.000 unieke downloads van de app. Daarna heeft het project zich organisch verder ontwikkeld.

BRAND schat de initiële kosten voor haar aandeel in het project tussen de € 50.000,- tot € 100.000,-. Een ontwikkelingstraject met begeleiding van Mothership om te komen tot een centraal concept/visie en eerste uitwerking kost zo tussen de € 20.000,- en € 80.000,-, afhankelijk van de gewenste grootte en intensiteit. Verder waren er nog kosten voor de inzet van YipYip (appbouwer). Vervolgens kwam daar per route nog eens € 15.000,- voor de ontwikkeling bovenop. Er zitten veel uren werk in de creatie. Gidsen die de routes inspraken deden dit deels op basis van goodwill, maar kregen hier ook een symbolisch bedrag van € 500,- tot € 1.000,- voor. Het stuk communicatie/pr is dan nog buiten beschouwing gelaten (inschatting: € 10.000,-).

Belangrijke lessen/adviezen

- Als je niet over een app communiceert, dan zal deze ook niet gebruikt worden. Ontwikkeling is één, maar daar stopt het niet mee. Het is van belang om te investeren in communicatie en pr. Dit behelst meer dan een persbericht of een poster. Denk ook aan de organisatie van een lanceringsevenement of combineer dit met al bestaande initiatieven in de stad.
- Zorg voor een goede positionering. Breng iets anders dan dat er al is, zodat het concept echt uniek is. Alles begint bij een goed idee. Dit is het fundament om door te bouwen. Zorg dat dit in orde is en sterk staat en betrek vervolgens de juiste partijen voor verdere uitwerking. Maar besteed voldoende aandacht aan conceptontwikkeling voordat je overgaat op verdere fases. Zorg voor een goed verhaal, waarin inwoners en ondernemers zich ook kunnen herkennen. Anders wordt het iets alleen vanuit de gemeente, met onvoldoende draagvlak. Als de

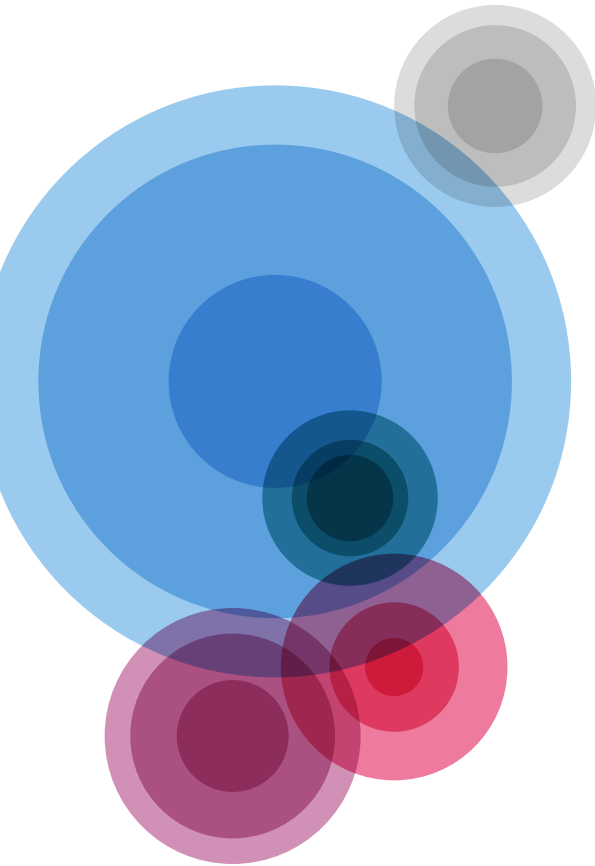

boodschap niet relevant is, dan luistert er niemand. Je ontwikkelt niet alleen een app, je verbindt vooral ook partijen. Het is van belang dat de inhoud van de app ook aansluit bij de thema's die spelen in het gebied, zodat het onderdeel kan worden van een groter geheel.

- Het bouwen van een app is een behoorlijke kostenpost en zeker niet laagdrempelig op te zetten. Er moeten veel partijen bij worden betrokken (denk aan conceptontwikkeling en communicatie, de gidsen, maar ook aan een appbouwer, schrijvers, fotografen/videografen, et cetera).

Let op: dit initiatief is wel zeven jaar geleden ontwikkeld. Als je voorop loopt, betaal je hier altijd de kosten voor. Inmiddels is de techniek wel flink vooruit gegaan dus moet het zeker een stuk simpeler en kostenefficiënter kunnen.

- Denk goed na over welk publiek je wilt bereiken. Voor wie doe je het? Afhankelijk hiervan is de keuze voor het tweetalig of zelfs meertalig aanbieden van de content. In Rotterdam werden bijvoorbeeld ook routes in het Chinees aangeboden, om de koppeling te kunnen maken met het Chinees Nieuwjaar. Een app is met name voor een jongere doelgroep een geschikt middel. Zij zijn op zoek naar iets interactiefs en digitaals. Voor ouderen voldoen boekjes/flyers met statische informatie ook.
- Advies: in plaats van iets volledig nieuws te ontwikkelen, maak liever zoveel mogelijk gebruik van wat er al is. De ontwikkeling en het onderhoud van software levert veel zorgen en kosten op. Door gebruik te maken van al bestaande software kan er een hoop bespaard worden. Hier tegenover staat wel dat de mogelijkheden wellicht wat beperkter zijn.

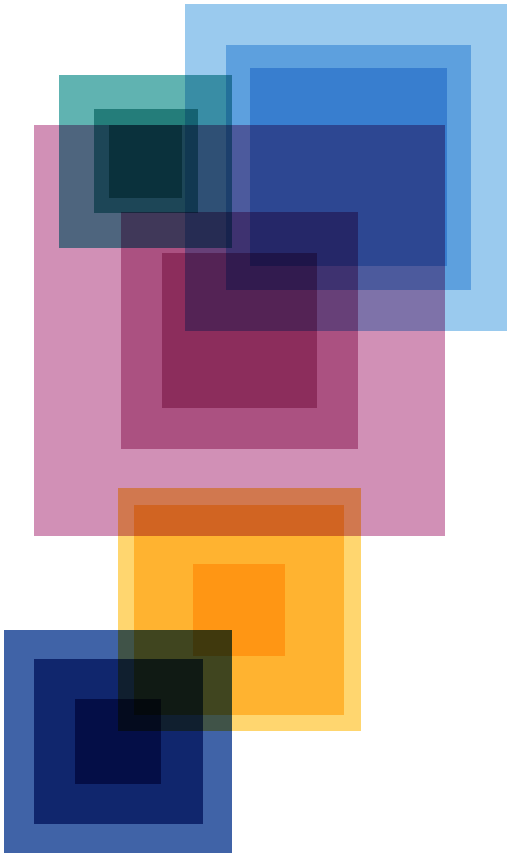
- Een gevaar is het lange termijnonderhoud van een app. Een systeem veroudert en wordt steeds zwaarder belast. Er zijn daarom continu updates nodig. Aan initiatief in de beginfase is vaak geen gebrek, maar zorg dat het project daarna ook goed geborgd wordt, zodat het kan voortbestaan.
- Een ander aandachtspunt is actualiteit. Er dienen doorlopend nieuwe routes ontwikkeld te worden, zodat de app relevant blijft.
- Een app als deze is voor verschillende afdelingen binnen de gemeente toepasbaar en waardevol. Deze kan ook functioneel ingezet worden, niet enkel voor storytelling. Dit biedt ook kansen voor bredere financiële stromen in de initiatiefase.
- Kunst in de buitenruimte mag nooit iets zijn wat in een museum past/hoort. Hedendaagse kunst en de wijze van presenteren sluit vaak niet aan bij de belevingswereld van mensen. Mensen voelen zich dom, omdat ze het niet begrijpen of stellen: 'dit kan mijn kleine zusje ook'. Er is sprake van een hoge drempel. Kunst in de buitenruimte is toegankelijker. 'Als Mozes niet naar de berg komt, dan brengen we de berg wel naar Mozes'. Mensen moeten het kunnen voelen en begrijpen. Houd hiermee ook rekening met de keuze voor de kunst die je in de buitenruimte plaatst. Niet alles leent zich hiervoor. Het kunstwerk moet ook interacteren met de buitenruimte, de omgeving is onderdeel van het verhaal.
- Zorg ervoor dat de kunstenaar zich vrij voelt om een eigen visie te tonen. Wees hierin niet teveel sturend, zowel niet vanuit de gemeente als vanuit het volk en/of een commissie. Kunst is per definitie niet democratisch. Het moet zwart of wit (uitgesproken) zijn en niet grijs (teveel naar het midden). Laat de kunstenaar de kunstenaar zijn, maar laat het publiek en de identiteit van de stad inspireren.

Blind Walls Gallery

Introductie case

De Blind Walls Gallery bestaat vijf jaar. De organisatie is voortgekomen uit Graffice Matters, van waaruit een tweejaarlijks festival werd georganiseerd op het vlak van grafisch ontwerp in voornamelijk de openbare ruimte. Het festival duurde vijf dagen tot op zijn langst vijf weken, maar daarna verdwenen de installaties weer. Het presenteren van kunst in de openbare ruimte zorgt voor context, zonder drempel en met verrassingseffect. Deze meerwaarde wilde de organisatie graag doorlopend beschikbaar maken, in plaats van op een enkel moment in het jaar. Hieruit ontstond het idee voor de Blind Walls Gallery. De keuze voor street art is onder andere gemaakt uit kostenafweging. Aldus Dennis Elbers: 'Voor een beeld op een rotonde ben je al snel een ton kwijt. We zochten naar een manier om met een bescheiden budget toch impact te maken en tegelijk te zorgen voor duurzaamheid. Dan kom je uit op muurschilderingen'.

Er werd voor gekozen om in eerste instantie te gaan werken op de plekken in de stad die men onaantrekkelijk vond, of zelfs al vergeten was. Hier kon het grootste verschil gemaakt worden. Door deze urban regeneration gingen inwoners zich veiliger voelen in de binnenstad, zwerfvuil neemt af en inwoners werden trots op hun eigen leefomgeving. Ook ontstaat er meer begrip en verbinding tussen inwoners onderling. Van daaruit is het als een olievlek uitgebreid. Nu wordt er gezocht naar een goede mix tussen locaties die geherwaardeerd kunnen worden, maar wordt er ook gemixt met

een aantal A-locaties voor aanspreekbaarheid. In gebieden waar niemand meer om lijkt te geven, investeert de organisatie zelf in muren. In gebieden waar meer interesse is, is het draagvlak breder en kunnen de kosten ook breder gedragen worden.

Belangrijk aandachtspunt bij dit project was om het wel typisch voor Breda te maken, aangezien deze kunstvorm over de hele wereld wordt ingezet. Elke schildering wordt gemaakt volgens hetzelfde principe: het is geïnspireerd op het verhaal dat past bij die specifieke plek. De organisatie doet vooraf heel veel onderzoek, bijvoorbeeld in het stadsarchief. Nu, na vijf jaar, zijn er iets meer dan honderd projecten gedaan waarvan negentig zichtbaar. Er verdwijnt immers wel eens wat door sloop of renovatie, de kunstvorm is dynamisch en eeuwig in ontwikkeling. Er ontstaat nu een tijdlijn in Breda door de verschillende werken heen, waarbij het historische verhaal van de stad centraal staat. In 2017 won de organisatie de Brabant Erfgoedprijs, voor het op hedendaagse wijze ontsluiten van immaterieel erfgoed.

De Blind Walls Gallery maakt gebruik van een grote verscheidenheid in type makers: een deel komt uit de stad, maar een veel groter deel haalt de organisatie hier naartoe. Een deel werkt heel letterlijk (verwerkt elementen uit een historisch verhaal in het werk), een ander deel heeft een vrijere interpretatie (hierbij behoeft het achterliggende verhaal meer toelichting). Een deel is heel ervaren, een ander deel is nog in ontwikkeling en behoeft meer begeleiding. De organisatie begeleidt het gehele proces vooraf, het maken/ontwerpen van de werken, de productiefase en de communicatie als de werken er zijn. Hierbij is de kwaliteitscheck essentieel.

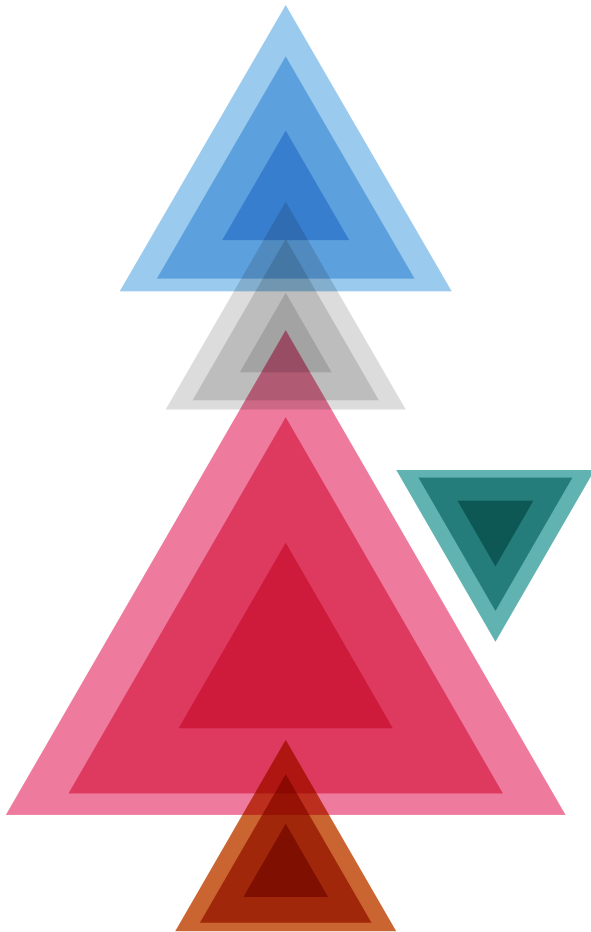
Manier van ontsluiting

Er is een website met het totale aanbod van street art werken in de openbare ruimte en routes die men kan lopen om deze te bezichtigen. Men kan ervoor kiezen om zelf te lopen of om een wandeling of fietstocht te maken onder begeleiding van een deskundige gids (kosten respectievelijk € 15,- tot 20,- per persoon).

Daarnaast is er onlangs een jubileumboek uitgebracht om vijf jaar Blind Walls Gallery te vieren. Dit boek was snel compleet uitverkocht, waaruit de grote interesse blijkt vanuit zowel inwoners uit Breda als mensen van daarbuiten. Aanvullend wordt er gebruikgemaakt van social media, onthullingsmomenten en wordt er altijd gezocht naar nieuwe manieren om het aanbod onder de aandacht te brengen van verschillende publieksgroepen. Zie ook de belangrijke lessen/adviezen hieronder voor een bredere uiteenzetting.

Ontsluiting is binnen de organisatie als volgt ondergebracht:

- één researcher onderzoekt de verhalen vooraf;
- één communicatiemedewerker bekijkt vanuit welk perspectief het verhaal verteld dient te worden;
- een stuk of twaalf gidsen, met ieder eigen motivatie en specialiteiten. Ze zijn ook vrij in het zoeken van een eigen invulling voor de tours, zodat men een eigen handtekening en perspectief mee kan geven. Dit zorgt ook voor herhaalbezoek, want de ervaring is anders met een andere gids. De gidsen maken er een eigen product van;

- een vaste, flexibele pool van fotografen die regelmatig worden ingezet. De organisatie begon met een budget van € 75.000,- vanuit graffiti-beleid voor het creëren van de schilderijen (in plaats van het wit overschilderen van een muur als deze beklad was). Inmiddels is de begroting organisch gegroeid naar € 2,5 ton per jaar. Een deel hiervan betreft cultuursubsidie, maar meer dan de helft komt uit de markt. Dit komt voornamelijk uit merchandise, bedrijventours, sponsoring door bedrijven (stukje van de muur) en opdrachten vanuit de gemeente (vanuit ruimte of burgerinitiatief, niet vanuit cultuur). De opbrengsten uit de tours voor particulieren zijn beperkt (een pot verf per tour).

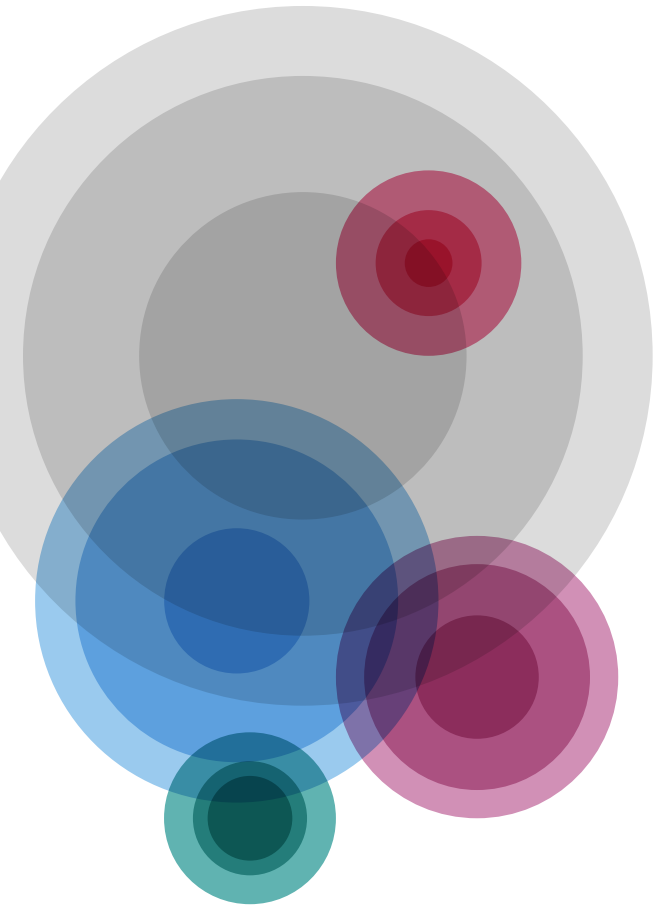
Belangrijke lessen/adviezen

- Zorg eerst dat er veel massa is en ga daarna hierover pas communiceren. Om te zorgen dat er ook echt iets te zien is voor de mensen, moet er eerst voldoende body zijn. Anders raak je de aandacht snel weer kwijt doordat men teleurgesteld raakt over wat er wel/niet te zien is. Kies goed je moment waarop je het aanbod naar het publiek wilt brengen. Je kunt ook de combinatie zoeken met wat er al bestaat, zodat het bij de start al meer omvang krijgt. Belangrijkste communicatie-instrument is uiteindelijk het verhaal dat verteld wordt door de mensen die meegaan met de tours (ambassadors).
- In de beginfase was er ook vooral geld om dingen te maken (uit een anti-graffiti-beleid, nog geen cultuurgeld). Daarmee konden er al 40 werken gemaakt worden. Ook nu is het nog zo dat geld niet enkel uit het cultuurbudget komt. Gemiddeld heeft een muur drie geldstromen waaronder onder andere wijkzaken, bedrijven, pandeigenaar/VVE en cultuursubsidie voor de uren van de organisatie. Het belang

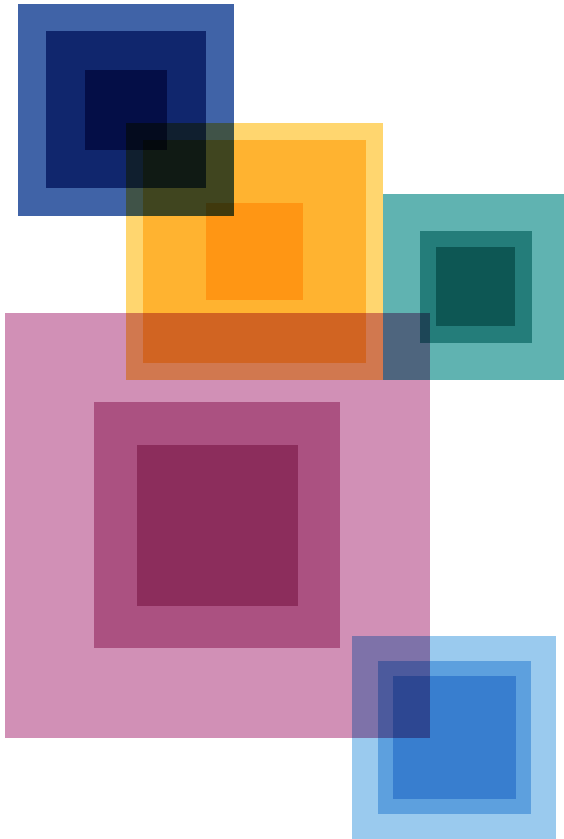
van de aantrekkelijkheid van de buitenruimte is groter dan alleen cultuur. Zorg ervoor dat dit in de geldstromen ook zijn weg vindt. Als men mee wil beslissen, laat ze dan ook meebetalen. Dat wordt steeds makkelijker nadat er meer bekendheid komt, een eerste startinvestering is wel nodig. Het op een goede manier bundelen van de verschillende belangen zorgt voor een breder draagvlak.

- Breng al bij de start van een project alle ambtenaren bij elkaar die er iets van moeten vinden. In Breda waren dit er bij aanvang veertien, met welke uitvoerig en terugkerend overleg is geweest. Bijvoorbeeld: wijkzaken, citymarketing, et cetera. Denk ook aan het krijgen van toestemming: welstand, omgevingswet, beschermd stadsgezicht.
- De Blind Walls Gallery heeft van alles ingezet om het aanbod bekend te krijgen onder publiek, maar het meest enthousiast wordt men nog altijd van de gidsen/ de fysieke tours. 'Hoeveel ik er ook inplan, ze zijn altijd uitverkocht'. Toch zoekt de organisatie ook nog naar andere manieren om het verhaal te vertellen, bijvoorbeeld voor internationale toeristen voor wie het lastig blijkt om tours vooraf te boeken. Hiervoor ontwikkelen zij nu een audiotour, in de eigen taal. Belangrijk is wel de manier waarop je het verhaal vertelt. Zorg dat het aansluit. Bordjes met informatie erop zijn te museaal.
- De verdeling bezoekers vanuit de stad en van buiten is ongeveer 50/50. De relatief grote betrokkenheid vanuit de stad zelf is opvallend, aangezien je zou verwachten dat men de werken in de eigen leefomgeving al kent. Maar de tours

zorgen ervoor dat men met een nieuwe blik hiernaar gaat kijken, de stad beter en op een andere manier leert kennen en daar vervolgens erg enthousiast over is. Met de dagelijkse vaste eigen routes door de stad vallen de werken niet op, maar wanneer zij er door een gids op gewezen worden, zien zij deze ineens wel en zien zij ook de waarde.

- Zorg voor kwaliteit. Kwaliteit trekt aan, ook (inter)nationaal. Niet alleen in de werken zelf, maar ook in de verslaglegging (beeldmateriaal). Wees in dit laatste ook consequent en actueel. Het aantrekken van kunstenaars van buiten de stad is nodig voor voldoende diversiteit en kwaliteit. Hoogwaardig aanbod vanuit de stad zelf is vaak beperkt. Het aantrekken van hoogwaardige kunstenaars naar de stad bevordert ook weer de kwaliteit van de kunstenaars in de stad zelf door uitwisseling onderling.
- Zorg ook voor een onthullingsmoment per werk, waarbij inwoners en betrokkenen het verhaal van het werk kunnen horen. Zorg ook voor ontmoeting in de wijk. De mensen die tegenover het werk wonen zijn belangrijke eerste ambassadeurs. Zij moeten er blij mee zijn en moeten het ook snappen. Afhankelijk van de identiteit van de wijk kan deze onthulling in verschillende vormen plaatsvinden.
- Er zit net zoveel werk in het deel na het maken als in het proces vooraf. Vaak zie je dat de aandacht vooral uitgaat naar het maken van het werk, maar dat het proces en ontsluiten vergeten worden. Dat is een grote fout. Een werk heeft pas waarde als het ook beleefd wordt. Belangrijk is om continu het verhaal te blijven vertellen, dat op verschillende wijzen te doen en hierbij ook aan te sluiten bij de actualiteit. Je moet wel zorgen dat het werk ook de aandacht krijgt die het verdient.

- Neem niet alles te letterlijk, laat ook veel aan de verbeelding van de toeschouwers over. Maar vertel wel het achterliggende verhaal ter toelichting.
- Zorg ervoor dat kunstenaars ook daadwerkelijk de ruimte krijgen. Speel dit ook vrij voor wat betreft regelgeving/vergunningverlening. Succesvoorwaarden op dit punt: volhardendheid, massa (scheelt werk ambtenaren en organisatie als standaard ingeregeld), vooraf al goed afstemmen met elkaar (voorbespreken). Je hebt dezelfde missie: je wilt allebei het beste voor de stad, maar het risico is toch dat vergunningverleners tegenwerken. Laat ze daarom in een vroeg stadium meedenken en -beslissen.
- Strategische keuze voor gebieden om te beginnen. Denk aan het beperken van de gebieden waar veel bewonersbelangen spelen. Kies bijvoorbeeld voor de binnenstad en/of gebieden waar slechts één tot twee gesprekspartners zijn, om in het begin voortvarend van start te kunnen. Het hebben van veel stakeholders kan vertragend werken.
- Let op wat er past bij de stad zelf, daar zit de sleutel voor succes. Bewoners dienen zich te herkennen in een verhaal. Kies voor iets wat al bekend is, maar wat door de kunstwerken ineens ook tastbaar en zichtbaar wordt.
- Beschrijf de randvoorwaarden helder, maar laat de maker vervolgens vrij. De inhoud dient als inspiratie voor de maker, maar moet niet leidend zijn. Waarborg de vrijheid in het maakproces.

Conclusies

In alle drie de cases komen een aantal essentiële punten terug. Zo wordt genoemd dat er gewerkt kan worden met een groeimodel. Het vrijmaken van € 50.000,- tot € 75.000,- per jaar is als startbudget voldoende. Aan te raden valt wel om dit voor een langere tijd (minimaal twee jaar) vast te leggen, zodat de continuïteit gewaarborgd wordt. De financiering kan vervolgens, bij voldoende draagvlak, uit andere middelen verder worden uitgebreid. Denk aan: ondernemers, bewonersinitiatieven of andere afdelingen vanuit de gemeente. Dit kan echter pas nadat er een bepaalde basis is en de meerwaarde reeds bewezen is. Een ander terugkerend punt is dat het komen tot een inhoudelijk goed verhaal, passend bij de gemeente Noordwijk, van groot belang is voor het slagen van een initiatief. Voordat er gedacht wordt aan communicatie/ontsluiting richting het publiek, dient het verhaal en de inhoud sterk te staan. Herkenbaarheid is hierin key. Kwaliteit van de werken, het waarborgen van de artistieke vrijheid en het creëren van voldoende draagvlak zijn andere punten die meer dan eens benoemd worden.

In de ontsluiting zijn er meerdere varianten mogelijk, de één kostbaarder en ingrijpender om op te zetten dan de andere. Aangeraden wordt om ook op dit punt klein te beginnen. Over het algemeen zijn de organisaties met name te spreken over de tours die gegeven worden door gidsen en de persoonlijke touch die zij aan routes kunnen toevoegen vanuit hun eigen expertise en achtergrond. Aanvullend kunnen routes op een budgetgewijs verder verspreid worden (bijvoorbeeld via brochures of

filmpjes). Alternatieven zoals een app of een website waarop al het aanbod inzichtelijk gemaakt wordt, zijn meer geschikt voor de verre toekomst, gezien de benodigde investeringen (zowel financieel als in tijd). Mocht de gemeente toch ambitie hebben om een dergelijke aanpak te hanteren, dan wordt geadviseerd om zoveel mogelijk gebruik te maken van wat er al is. Zorg er in ieder geval voor dat de wijze van presenteren aansluit bij de doelgroep(en) die je voor ogen hebt.

Colofon

Januari 2022

ADVISEURS

Mirjam Flik, BMC

Tamara Bakker, BMC

Anita van Klaveren, gemeente Noordwijk

Natascha van der Wal, gemeente Noordwijk

FOTOGRAFIE:

Richard van Egmond

VORMGEVING:

52 Graden Noorderbreedte

GEMEENTE NOORDWIJK:

Voorstraat 42

2201 HW Noordwijk

+31 (0)71 36 60 600

gemeente@noordwijk.nl

noordwijk.nl